

Životní příběhy mladých dospělých vyrůstajících v dětském domově

Adriana Lacková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Adriana Lacková**
Osobní číslo: **H17640**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Životní příběhy mladých dospělých vyrůstajících v dětském domově**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti náhradní rodinné péče, institucionální péče a práva ohrožených dětí.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou narativních rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: Tiskovaná/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- BÁNOŠOVÁ, Zlatica. *Sociální pedagogika jako životní pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: public promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Řadit a dělit. Děti, upravené vydání (sv. Vyššího rodu první)*. Praha: Vyšehrad, 2017, 353 s. ISBN 978-80-7429-797-7.
- SKOVIERA, Albin. *Dřemota náhradní výchovy: řešení a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, 2007, 193 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
- TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, xiv, 151 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-861-3.

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Iva Staňková
Ústav pedagogických věd

Data začání bakalářské práce: 4. října 2019
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2020

I.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenční k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30.3.2020

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 49a. Součástí práva na zveřejnění práce

²⁾ Vysoká škola nepříjemně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a disertační práce, u kterých proběhla oňajobna, včasně poradit opomenutí a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění samostatně vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k vyjuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává neotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na životní příběhy mladých dospělých z dětského domova. Teoretická část se zabývá důležitostí rodinného prostředí a citových vazeb dítěte. Dále se zaměřuje na cílovou skupinu a výzkumné zprávy.

V praktické části pomocí narativní analýzy sleduje životní příběhy mladých dospělých, jejich významné události a zlomy v životě.

Klíčová slova: dětský domov, rodinné prostředí, životní příběh, mladý dospělý

ABSTRACT

This Bachelor thesis focuses on life stories of young adults who have been raised at the Children's home. The theoretical part is dealing with the importance of family environment and emotional attachments of a child. Further focuses on the targeted group and research findings.

In the practical part follows the life stories of young adults, their major life events and breakthroughs using narrative analysis.

Keywords: Children's home, family environment, life story, young adult

Ráda bych poděkovala PhDr. Ivě Staňkové za její odborné vedení, vstřícnost a cenné rady, které mi poskytla v průběhu psaní této bakalářské práce. Dále bych poděkovala všem mladým dospělým, kteří si našli čas a byli ochotni sdílet svůj životní příběh, bez kterého by tato práce nevznikla.

V neposlední řadě děkuji mým blízkým za velkou podporu, kterou mi poskytli.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
1.1 STAV ZKOUMANÉHO TÉMATU V LITERATUŘE A DOKUMENTECH.....	12
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	14
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	15
2 SELHÁNÍ RODINY JAKO RIZIKOVÝ FAKTOR	17
2.1 DEPRIVACE V RODINĚ	20
2.1.1 Vznik a typy deprivací	21
2.1.2 Absence citové vazby u dětí v raném věku.....	22
2.2 DŮLEŽITOST A VÝZNAM RODINNÉHO PROSTŘEDÍ	23
2.3 DILEMA RODINA VERSUS INSTITUCE.....	24
3 SYSTÉM INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE O DĚTI	26
3.1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	26
3.1.1 Dětský domov	27
3.2 ROLE DĚTSKÉHO DOMOVA V PŘIPRAVENOSTI NA ŽIVOT MLADÉHO DOSPĚLÉHO	29
3.3 VÝZKUMY ZABÝVAJÍCÍ SE ÚSTAVNÍ PÉČÍ.....	30
3.3.1 Investice do dětí	30
3.3.2 Ohrožené děti a mládež ve Zlínském kraji.....	32
3.3.3 Šetření zaměřené na institucionální péči v dětských domovech ve Zlínském kraji	33
3.3.4 Integrace dětí z dětských domovů do společnosti.....	36
3.3.5 Porozumění procesu autoregulace u dětí a mladistvých v institucionální péči	39
3.3.6 Příprava na přechod do samostatného života a řešení bytové situace.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	43
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	43
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	44
4.3 DESIGN KONSTRUOVANÉHO ŽIVOTNÍHO PŘÍBĚHU	44
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	45
4.5 VÝZKUMNÉ TECHNIKY	46
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	47
4.6.1 Narativní analýza	47
5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	49
5.1 MODUS HOLISTICKO - OBSAHOVÝ	49
5.1.1 Zkonstruovaný životní příběh č. 1 – NATÁLIE	49
5.1.2 Zkonstruovaný životní příběh č. 2 – VIKTORIE.....	53
5.1.3 Zkonstruovaný životní příběh č. 3 – KAROLÍNA.....	56
5.1.4 Zkonstruovaný životní příběh č. 4 – RADEK.....	62
5.1.5 Zkonstruovaný životní příběh č. 5 - DAVID	65

5.2	MODUS KATEGORIÁLNĚ - OBSAHOVÝ	68
5.2.1	Životní příběhy jednotlivců	68
6	SHRNUTÍ VÝZKUMU	73
7	DOPORUČENÍ.....	79
ZÁVĚR	80
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	82
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	86
SEZNAM TABULEK.....	87
SEZNAM PŘÍLOH.....	88

ÚVOD

Sociální pedagogice se dostalo v posledních letech velkého rozvoje, a to díky změnám společenských podmínek. Problémem naší společnosti stále zůstávají děti bez rodičů nebo jednoho rodiče a jejich následná péče. Pro některé děti se stává východiskem náhradní rodinná péče. Stále jsou umístěny v dětských domovech děti pocházející ze sociálně slabých rodin. Chudoba je stále častějším znakem naší společnosti a je jednou z nejčastějších příčin odebrání dítěte.

Rodina je jedna z nejstarších a nejdůležitější institucí, která by měla dítěti přinášet pocit jistoty, bezpečí a lásky. Bohužel v dnešní době ne vždy tomu tak je. Ve společnosti se stále častěji nachází rodiny, které z různých důvodů se nemohou anebo nechtějí o děti starat. Poté se tyto děti dostávají do jiných forem náhradní rodinné péče. Institucionální péče by měla být využívána co nejméně a měla by být až posledním možným řešením. A i poté by měla být snaha v co nejkratším čase navrátit dítě zpět, pracovat na sanaci rodiny a plánovat návrat.

Úkolem dětského domova je zajišťovat péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Výhodou některých dětských domovů v ČR je, že umožňují umístování nezletilých matek i s jejich dětmi. Úkolem pedagogických pracovníků je pak připravit nezletilou maminku na péči o dítě. Tito pracovníci mají snahu co nejvíce dětem přiblížit život v běžné rodině.

Mnoho dětí vyrůstajících v dětských domovech má za sebou těžkou životní historii, ať už se jedná o týrání či zanedbávání. Tyto děti se dostávají do dětských domovů většinou s nepříznivou minulostí, mnohdy také špatnou péčí prenatální i postnatální. Není výjimkou, že tyto děti jsou od počátku nechtěné a tudíž hned od počátku je zdárný vývoj dítěte narušen. Je velmi důležité s těmito jedinci individuálně pracovat a snažit se eliminovat následky.

Ohrožené dítě můžeme definovat jako dítě, které je ohroženo ve vývoji. Jedná se o odchýlení od normy, která může ztěžovat jeho další začlenění do společnosti. Hlavním úkolem všech, kteří pracují s ohroženými dětmi je rozvíjet spolupráci a zkvalitňovat systém péče o tyto děti tak, aby jich co nejvíce mohlo vyrůstat ve svých rodinách, popřípadě v náhradních rodinách. Důležité je podchytit oblast síťování služeb, prevence ohrožení dětí, inovace a celoživotní vzdělávání všech pracovníků v sociální oblasti i školství. Propojením různých podpůrných služeb může se nám lépe zachovat dětem přirozené prostředí vlastní rodiny.

Bakalářská práce se zabývá životními příběhy mladých dospělých, kteří vyrůstali v dětském domově a vstoupili již do samostatného života.

Cílem teoretické části je vysvětlení důležitosti rodinného prostředí a možné následky, pokud selže jedna z funkcí rodiny.

Teoretická část se skládá ze tří kapitol. Na začátku zmíníme teoretická východiska bakalářské práce. V první kapitole popíšeme vztah sociální pedagogiky k vybranému tématu. V druhé kapitole vysvětlíme důležitost rodinného prostředí, zmíníme možné deprivace v rodině a důležitost citové vazby dítěte k blízké osobě. Třetí kapitola se soustřeďuje na cílovou skupinu a především na výzkumné zprávy z oblasti institucionální péče. Česká republika má stále více dětí, které žijí v institucionální výchově.

Praktická část bakalářské práce se zaměřuje primárně na výzkum, který se zabývá mladými dospělými, kteří vyrůstali v dětském domově. Z výsledků získaných z narativních rozhovorů se dozvídáme události, důležité ale i šťastné momenty, které se odehrály v jejich životě. Jejich životní příběhy nejsou vždy pozitivně laděny.

Cílem této práce je podrobněji se podívat na trajektorie mladých dospělých z dětského domova a zjistit, co bylo příčinou odebrání dítěte z rodiny. Tito jedinci vyrůstali v dětském domově, dnes jsou již dospělí. Je tomu pár let, co opustili brány dětského domova a vstoupili do světa dospělých. Poprali se s počáteční svobodou, prvními neúspěchy při hledání práce a neúspěchy při pokusu o navázání narušeného vztahu s rodinou.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V teoretické části naší bakalářské práci jako první popisujeme domácí a zahraniční literaturu vztahující se k našemu tématu. Snažíme se vysvětlit a popsat vztah sociální pedagogiky k vybranému tématu a také představíme několik málo definic sociální pedagogiky dle různých autorů. V další části rozpracováváme stěžejní pojmy, které jsou spjaty s našim tématem, jako je rodinné prostředí, význam rodiny a ohrožené dítě. V poslední kapitole se zaměřujeme na cílovou skupinu, kterou jsou mladí dospělí a jejich integraci do společnosti.

1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech

Naše bakalářská práce popisuje životní příběhy mladých dospělých, kteří vyrůstali v dětském domově. Zabývá se důvody odejmutí dítěte z biologické rodiny, umístěním do ústavní péče až po vstup do samostatného života.

Pokud dítě zažije opak dobré péče a primární pečovatelé selhávají, dítě přestává být chráněno, ztrácí podporu a jistotu, v nejzávažnějších případech je dítěti ubližováno (násilí fyzické, zneužívání, citové trápení), těmito důsledky a důsledky absence citové vazby u dětí se věnují autoři Langmeier a Matějček v publikaci *Psychická deprivace v dětství* (2011). Čtvrté vydání knihy těží z mnohaletých zkušeností práce s dětmi, které byly nějakým způsobem zanedbávány nebo vyrůstaly od útlého dětství v ústavních zařízeních. Kniha se snaží přiblížit důležitost vztahu mezi matkou a dítětem, poukazuje na důsledky absence citové vazby u dítěte, která má vliv na jeho vývoj a úspěšnost v budoucím životě. Problematice psychické deprivace se autorům osvědčil komplexní přístup, který označili za jediný možný a správný, neboť v životě dítěte může jít o strádání v oblasti různých potřeb.

Problematikou nasycení potřeb dítěte, rizikovými faktory v rodině a podporou rodiny se zabývají autoři Matoušek a Pazlarová v publikaci *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny* (2014). Mimo jiné se zaměřují i na práci s ohroženými dětmi v ústavních zařízeních a hodnocením rodin, ve kterých může docházet ke špatnému zacházení, jejichž výsledkem je ohrožené dítě.

O zajištění náhradní péče, která může dítěti vrátit šanci na spokojený život, kdy rodina neplní své primární funkce, hovoří i Procházka ve své knize *Sociální pedagogika*. Mluví o tzv. krizi rodiny, kdy plnění jednotlivých úkolů a jejich každodenní realizace je schopno stále méně rodin. Mnohdy je dítě ohroženo v samotné existenci, kdy často dochází k zanedbávání,

zneužívání či týrání dítěte. Jediným možným řešením se pak jeví odebrání dítěte z takovéto rodiny a umístění do jiné formy náhradní péče. (Procházka, 2012, s. 112-113)

Náhradní rodinnou a ústavní péčí se zabývá i významná zahraniční autorka Bakošová, která ve své knize *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* popisuje tradiční formy náhradní rodinné péče a výchovy opuštěných dětí, kam bezesporu dětské domovy patří. Uvádí důvody, kdy biologičtí rodiče nejsou schopni vychovávat své děti a kdy dochází na základě soudního rozhodnutí ke svěření dítěte do péče státu. Klade důraz na Úmluvu o právech dítěte, která odkazuje na potřebu zabezpečit péči v nejlepším zájmu dítěte. Tento právní dokument by se měl v dětských domovech naplňovat především v praxi (Bakošová, 2008, s. 159-160). Zatímco Šafránková se více zaměřuje ve svém díle *Pedagogika* na problematiku dětských domovů rodinného typu a také na přirozenou socializaci dětí a mládeže směřující do oblasti praktických zkušeností a dovedností (nákupy, péče o domácnost, praktické dovednosti, hospodaření). Poukazuje na absenci přirozeného a funkčního zázemí v rodině (Šafránková, 2019, s. 291)

Významným zahraničním odborníkem na teorii uspokojování vrozených potřeb je anglický psychiatr Bowlby. Ten ve své knize *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem* (2010) rozpracovává specifickou emocionální vazbu – attachment. Tato specifická citová vazba na blízkou pečující osobu je základem přežití a zdravého psychického vývoje dítěte. Autor řeší i otázky následků psychické deprivace, která zasahuje do různých oblastí vývoje dítěte.

Dalším zahraničním odborníkem v oblasti zabývající se institucionální péčí Škoviera ve své knize *Resocializační pedagogika* popisuje dětský domov jako místo, které je pro některé děti větší jistotou, než střídání pobytů v primární a pěstounské rodině. Dítě má bezpečné prostředí, lépe chápe své chování a posiluje se jeho resilience. S takovými dětmi vzniká potřeba provádění výchovné, profesionální, terapeutické a psychoterapeutické práce. (Škoviera, 2018, s. 32). V knize *Dilemata náhradní výchovy* (Škoviera, 2007) se zaměřuje na srovnání rodiny versus instituce, klade si otázky, kdy a co je pro děti nejlepším řešením. Autor čerpá z osobních příběhů, které se odvíjely v dětském domově a diagnostickém centru, kde byl pedagogem.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Vztah tématu Životní příběhy mladých dospělých vyrůstajících v dětském domově úzce souvisí se sociální pedagogikou. Tento obor se zabývá přirozeným prostředím rodiny a snaží se předcházet selhání funkcí rodiny, které mohou vést k deprivaci dítěte. Úkolem sociální pedagogiky je pomoc těmto rodinám, aby mohlo dítě setrvat v rodinném prostředí. Pokud nenastane náprava, jako posledním řešením je soudní odejmutí dítěte a svěření do ústavní péče. Do péče mimo rodinu je umisťována část populace dětí, kterou chceme chránit před mnohými negativními vlivy prostředí, ve kterém žijí. Toto prostředí jim není schopno naplnit jejich zdravý vývoj, základní potřeby i kvalitu života. Tyto děti pak bývají umisťovány do náhradní rodinné péče z různých důvodů, zejména pro patologii rodinného prostředí, jako je např. zanedbávání, zneužívání dítěte, závislosti rodičů nebo nefunkční systém podpory rodiny. (Lukšík et al., 2017, s. 13).

Do dětského domova přicházejí děti s úzkostí a nejistotou, kdy setrvaly dlouhou dobu v nefunkčním prostředí, bez životní perspektivy a otevřené budoucnosti. Mnohdy je doprovází rizikové chování, projevy agrese či naprostá ztráta motivace. Proto musí pedagogický pracovník, který je pro dítě zároveň klíčovým pracovníkem, znát jeho rodinnou historii, aby mu mohl pomoci s vyrovnáváním se s minulostí. Pomáhá mu řešit jeho aktuální problémy i otázky do budoucnosti. Měl by být pro dítě autoritou a zároveň součástí bezpečného prostředí. Pro vývoj dítěte i jeho budoucnost je pak důležité udržování kontaktu s rodinou, zachování emocionálních vazeb, a pokud je to možné, opětovný návrat do rodiny.

Před vstupem do samostatného života je mladý dospělý intenzivně připravován za pomoci praktických dovedností, jako je např. starost o domácnost, finanční gramotnost, učení se zodpovědnosti apod. V dětském domově mohou tito mladí dospělí využít i tzv. startovacího bytu, kde se naučí samostatnosti i zodpovědnosti za svůj život.

Z výše uvedeného vyplývá, že naše téma má k sociální pedagogice velmi blízký vztah. Cílem sociální pedagogiky je pomoc problémovým rodinám, kde selhala jedna z funkcí rodiny. Snaha je, aby dítě setrvalo v rodině co nejdéle, ale ne vždy je toto možné. Úkolem je pomoci dětem, pokud jsou již svěřeny do náhradních forem péče, ať už se jedná o péči pěstounskou či ústavní, aby byly zmírněny deprivací projevy. Sociální pedagogika napomáhá mladým dospělým se socializačními problémy, kdy je podporuje v osobnostním růstu, učí je přebírat odpovědnost za své jednání a nabízí sociální a emocionální podporu.

1.3 K základním pojmům

V naší bakalářské práci je jedním ze stěžejných pojmů rodina, která nemá jasně danou definici, jelikož každý se na ni dívá jiným pohledem. V pedagogickém slovníku je rodina popsána jako „*Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce*“ Tvoří hodnoty a postoje, určité povědomí o zdravém životním stylu a základy etiky. Nejznámějším typem rodin je nukleární rodina, tvoří ji bezprostředně příbuzní, jako jsou oba rodiče. Dnes chápeme rodinu jako seskupení lidí žijící ve svém domově. Důležité je zde uspokojení základních potřeb dětí. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 202) Dle Matějčka (2017, s. 191) má každá rodina jiné hodnoty, které se vyznačují stabilitou domácího řádu – jiný denní program, jiný pořádek a jiný životní styl.

Vymezení rodiny podle A. Giddense „*Skupina osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí*“ (Procházka, 2012, s. 102)

Důležitým pojmem pro naši práci je výchova, která je v pedagogickém slovníku definována jako vědomý vliv na osobnost člověka a klade si za cíl získání kladných změn ve vývoji. Výchova byla ovlivněna různým pojetím člověka a sociokulturními podmínkami. Každý autor chápe výchovu jinak, někdo jako ovládaný proces nedokončeného člověka pedagogem nebo zařízením a snahou poddání se normám společnosti nebo instituce. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 277)

Ústavní výchovu definujeme tam, kde rodina z nějakých důvodů v péči o dítě naprosto selhává a není možné či vhodné zvolit osvojení nebo pěstounskou péči a je potřeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí. Institucemi ústavní péče s dlouholetou tradicí jsou zvláštní dětská zařízení v resortu zdravotnictví a školství, a to zařízení ústavní a ochranné výchovy. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 266). V ústavní péči nejčastěji najdeme vychovatele, kterého chápeme jako pedagogického pracovníka působícího v zařízeních ústavní a ochranné výchovy.

Naší cílovou skupinou je mladý dospělý, který patří do vývojové etapy dospělého člověka. Časná dospělost je definována jako období mezi adolescencí a úplnou dospělostí. Věkově je vymezena od 20 do 25-30 let. (Langmeier, Krejčíříková, 2006, s. 167)

Dalším hlavním pojmem je pro nás životní příběh, který je od nepaměti nástrojem k předávání společenských hodnot a kulturních tradic. (Miovský, 2006, s. 241). Životní příběh chápeme jako biografii nebo autobiografii. Příběhy se mohou dědit z generace na

generaci a rodí se v průběhu dětství. Životní příběh můžeme chápat jako primární způsob komunikace, který si jednatlivec volí k líčení o prožitém životě a to otevřeně. (Švaříček, Šedřová a kol. 2014, s. 130). V průběhu života se každý životní příběh stále vytváří.

Obecně ohrožené dítě je takové, které žije mimo rodinu, v náhradní péči. Jeho podmínky prostředí a života se odklonily od normy a mohou přímo ublížit jeho vývoji a zapojení do společnosti. Je důležité respektovat osobitost dítěte. (Kukla, 2016, s. 10)

Jeden ze stěžejních zákonů pro naši práci je zákon č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. § 2 vyjmenovává druhy zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Patří sem diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

Tato zařízení poskytují péči dětem s nařízenou ústavní výchovou či uloženou ochrannou výchovou a stejně tak dětem, kterým bylo nařízeno předběžné opatření dle §76a občanského soudního řádu. (Česko, 2002)

2 SELHÁNÍ RODINY JAKO RIZIKOVÝ FAKTOR

Rodina v západní civilizaci má v současnosti následující funkce:

- podporování socializace – vychovávání dětí,
- vztahová podpora dospělých,
- ekonomická podpora všech členů.

Pokusy, kdy bylo dítě vychováno mimo rodinu, tedy v jiném než rodinném prostředí, potvrdilo nezastupitelnost rodiny. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 14)

V každé rodině se setkáme s problémem, kterou si projde snad každá rodina. Bohužel jsou i rodiny, které se z určité situace nedokáží vymanit a to má negativní vliv na dítě. Z tohoto důvodu popíšeme funkčnosti rodin. Dle Matějčka (1994, s. 25) je uspokojení základních psychických potřeb dítěte základem funkcí rodiny. Za velmi důležitou pokládáme potřebu životní jistoty, ta nám dává pocit bezpečí a lásky. Podle Heluse (2015, s. 222-224) dělíme funkce rodiny:

1. Rodiny stabilizovaně funkční

Pro dítě je rodina bezpečné prostředí, kde se může svěřit a důvěřovat, být vyslechnut. Zabezpečuje, aby děti měli kvalitní socializační podmínky. Funkční rodina je schopna řešit problémy sama a můžeme to pokládat za pozitivní, neboť se utužují vztahy v rodině.

2. Funkční rodiny s přechodnými, více či méně vážnými problémy

V rodině se vždy se najde řešení jak daný problém vyřešit, vztahy se díky tomu posilují a upevňují. Problémy mohou být jakéhokoli charakteru, jako je osobní selhání či události v běžném životě. Členové rodiny jsou si vědomi krize a snaží se ji napravit, ať už sami nebo s pomocí. Řadíme sem finanční potíže, strasti s dětmi, bytové podmínky, konflikt, problém s uplatněním na trhu práce, partnerské vztahy. Výše uvedené problémy nejsou pro jedince jednoduché, ale zocelují účastníky pro život v budoucnu.

3. Rodiny problémové

Takováto rodina má problémy a těmi je znemožněno plnění funkcí rodiny. Hrozí rozpad, kdy musí vyhledat dočasnou pomoc, protože sami si nevystačí. Dočasným řešením pomoci může být také pomoc od přátel, prarodičů, příbuzných. Dalším řešením bývá rozchod partnerů.

4. Rodiny dysfunkční

Některé funkce jsou podstatně a dlouhodobě narušeny, rodina nedokáže rozpoznat vzniklý problém, nevidí ho. Situace se vymkla kontrole a děti jsou ohroženy. Nastává zde pomoc institucí, kdy je důležitá ochota spolupracovat a uznat své problémy. Řešení může být zdoluhavé a uznání chyby trvá delší dobu. Můžeme zde zařadit rodiny potýkající se s alkoholismem, finančně strádající rodiny či nevyhovující bydlení.

5. Rodiny afunkční

Dítě je vážně ohroženo, strádá a může přerůst k nenávisti k němu. Náprava v rodině je zbytečná. Rodina nemá zájem o řešení problému a pomoci. V mnoha případech jsou rodiče zbaveni rodičovských práv a dítě je umístěno v zařízení náhradní rodinné péče.

V dnešní době jsou funkční rodiny s dočasnými problémy a problémové rodiny velmi běžné. Jeden z typů problémově zatížených rodin je:

Nezralá rodina – Velmi často se stává, že ještě dítě se stane rodičem. Pro děti je tato situace velmi náročná, neboť nejsou na rodičovství připraveni, nemají správné bytové podmínky pro dítě, neví, jak se zajistí po finanční stránce. Prvotní dojem často bývá, že dítě je nechtěné a dotyčné zničí život. Takto mladí rodiče jsou zvyklí se starat pouze sami o sebe a to není úplně ideální prostředí pro dítě. Může se stát, že mladí rodiče mohou mít komplikace ve vztahu, který může být nestabilní. Důležité je vyřešit problémy a vytvořit soulad mezi rodiči, aby se připravilo dítěti příjemné prostředí pro život. Mladí rodiče jsou nezralí, nedokáží si moc představit starostlivost o někoho jiného, nemají zkušenosti, starost o malé dítě a jeho výchovu mohou brát na lehkou váhu. Důležité je zde poučení z chyb a vyhnout se krizi, které zde hrozí. (Helus, 2015, s. 225)

Můžeme tedy říci, že v dnešní době tradiční model rodiny čím dál častěji ustupuje do pozadí a dítě vyrůstá v rodině neúplné nebo v rodině, v níž jsou partnerské vztahy nevyvážené, popř. zcela narušené. Dítě v rodině, která neplní řádně svou funkci (popř. „dysfunkční“ až „afunkční“ rodině) citově strádá a na bázi této citové deprivace se u něj poté mohou rozvíjet postupně různé negativní projevy v chování. Dítě se pak zařadí mezi „děti se sociálním znevýhodněním“ či jinak řečeno „ohrožené děti“.

Za ohrožené děti můžeme pokládat děti, kdy je jejich vývoj ohrožen strádáním nebo chybějící kvalitou rodičovské péče. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 10). Ohroženému dítěti se nedostává základních životních potřeb. Hlavní prioritou rodiny by mělo být udržování

jistoty domova, což by vedlo k uspokojení životních potřeb celé rodiny. Bohužel ne vždy rodina poskytne dítěti zdravý vývoj a pak může dojít k deprivaci dítěte. (Langmeier, Matějček, 2011, s. 115)

Nejčastější důvody, kdy soudy svěřují „ohrožené děti“ do ústavní péče:

- rodiče řádně neplní povinnosti plynoucí z jejich rodičovské odpovědnosti,
- jiné fyzické osoby než rodiče, jimž bylo dítě svěřeno do péče, neplní řádně povinnosti z této péče vyplývající,
- kdy je ohrožen zejména život, zdraví a mravní vývoj dítěte, popř. je dítě ohrožováno násilím mezi rodiči. (srov. Škoviera 2006, 2007)

Podle zákona č. 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí, je za ohrožené dítě považováno dítě, které je ohroženo samo sebou nebo okolím. (Česko, 1999)

Nejčastější forma špatného zacházení s dítětem, kdy rodiče jednoznačně vykazují nevhodné vzorce chování, což vede k zanedbávání péče a poškozování dětí, je syndrom CAN (Child Abuse and Neglect). Jedná se o syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. Tyto oběti jsou často těžce zjizditelné, výjimku tvoří těžké formy zanedbání. (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 35-36)

Dále zde zmíníme dokument o právech dítěte, kterým je **Úmluva o právech dítěte**. Naše země se přislíbila od 1. 1. 1993 k dodržování a zajišťování práv dítěte. Tento dokument je velmi významný z hlediska práv dítěte, zavazuje se k zajištění blaha dítěte a také jeho ochraně. (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 45)

Podle Matouška (2014, s. 37) byla přijata v roce 2012 Národní strategie ochrany práv dítěte „Právo na dětství“. Za cíl si klade zajištění pečlivé ochrany práv každého dítěte. Důležitá je podpora kvality života rodin s dětmi a především správného vývoje a rozvoje dítěte v jeho přirozeném prostředí, popřípadě v jeho náhradním prostředí.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb., § 6) se orientuje především na děti, kdy vymezuje okolnosti, za kterých je nutno chránit jejich zájmy.

Pokud by se s dítětem a jeho rodinou nepracovalo, pak může být ohrožen vývoj dítěte, jeho zdraví i život. (Česko, 1999)

Sanace rodiny neboli podpora rodiny podle Matouška znamenají postupy napomáhající fungování rodiny, pokud je některý z členů rodiny ohrožen. Zaměřuje se také na doplňující léčbu závislostí u dospělých jedinců. Spolupráce s rodinou může mít formu podpory,

profesionálem poskytující terapie nebo služby poskytované rodinám zaškoleným odborníkem (docházka dětí do mateřských a rodinných center nebo do specializovaných denních center). (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 17)

Do programu sanace patří zařazování rodin, které jsou dlouhodobě v náročné životní situaci. Pracovníci SPOD mají maximální zodpovědnost za situaci dítěte v rodině ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 12)

Pokud shrneme informace z výše uvedeného, vyplývá, že sanace nastupuje ve chvíli, kdy rodič nezvládá péči o dítě. Dítě může být zanedbané, rodiny se ocitají v situacích, kdy mohou řešit problémy ohledně bydlení, financí, ztráty zaměstnání nebo se mohou ocitát na okraji společnosti. Často se děti ze sanované rodiny nakonec dostávají do zařízení pro výkon ústavní výchovy, kdy nejčastěji se jedná o dětské domovy.

Případy, kdy je vhodné zahájení sanace rodiny jsou:

- samotní rodiče byli zanedbáváni a tím mohou ohrožovat své děti. Řadíme sem např. špatné podmínky pro dítě, nedostatek financí,
- dítě, které je v zařízení ústavní péče a sanace rodiny napomáhá s udržováním kontaktu dítěte s rodinou. (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 20)

Jestliže jsou problémy natolik kritické, sanace rodiny je zbytečná. Jmenujeme případy, kdy se:

- špatně zachází s dítětem, dochází k násilí a nedoporučuje se styk s rodiči,
- kdy je vypracován znalecký posudek dítěte a rodičů, který prokáže absenci citového vztahu rodičů k dítěti,
- rodiče potýkají s alkoholismem, drogami či jinými návykovými látkami,
- u rodičů projevuje psychiatrické onemocnění a neochota kooperace s lékařem a multidisciplinárním týmem. (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 21)

2.1 Deprivace v rodině

Tam kde dítě vyrůstá, může dojít k podmínkám, které se neodlišují od těch v ústavním zařízení. K deprivaci v rodinném prostředí dochází například u:

- absence sociálně-emočních podnětů (rodiče jsou často mimo domov, stimulující podněty se dítěti nedostávají z nedostatku hospodářského a kulturního stavu rodiny),
- absence jednoho z rodičů, spíše otců, situaci musí zvládnout matka,

- chybějícího citového vztahu k dítěti (samotná nezralost rodičů po emoční a osobnostní stránce),
- matek po 40 roku věku vykonávající náročné manažerské pozice a které domácnost neuspokojuje. Matky, které zjistily po narození dítěte, že jsou omezovány ve svých zvyklostech i časových nárocích. Takovou situaci řeší chůvou, kde si dítě nemůže vytvořit citový vztah ke své matce. (Pugnerová, Kvintová, 2016, s. 66)

2.1.1 Vznik a typy deprivací

V dnešní době je rodinné prostředí významné pro vývoj dítěte. Citové pouto je důležité navázat již v kojeneckém období, kdy dítě si vytváří vztah k matce a začíná rozlišovat obličej matky a jiné cizí osoby. Pro vývoj osobnosti dítěte je důležité, aby vyrůstalo v těsné koexistenci všech členů rodiny. Pokud však chybí primární člen rodiny, může být dítě ohroženo deprivací a to z důvodu nezastupitelnosti plnění role vůči dítěti i celé rodině. Na rozdílné pohlaví působí deprivací okolnosti rozdílně a to i díky konstitučnímu vybavení jedince. Jedná se o temperamentové charakteristiky (adaptabilita ke změnám, aktivita). (Langmeier, Matějček, 2011, s. 212) Nejčastější typy deprivovaných dětí jsou:

Typ sociálně hyperaktivní – dítě má přehnaný sociální zájem, je neklidné, hyperaktivní, nemá žádný problém s oslovením neznámých lidí, chová se ke všem stejně, nemá respekt k autoritě. Matějček používá termín „lepivost“, to znamená, že se dítě na cizího člověka „pověsí“. Takovéto dítě si velmi obtížně přisvojuje nové návyky a ve většině má špatný prospěch ve škole.

Typ sociálně provokativní – Dítě se prostřednictvím provokace dožaduje pozornosti, chce se tulit, má zájem o nějakou aktivitu, je upovídané, schválně na sebe upoutává pozornost, má sklony k sebepoškozování. Pokud se mu něco nelíbí a není to podle něj, dává to jasně najevo a pokud se nachází mimo svoji skupinu, je jako vyměněné (milé).

Typ útlumový – Útlum se častěji objevuje u chlapců než u děvčat, je to častá reakce dítěte na stresující situaci v předškolním věku. Dítě nemá zájem o danou věc (hračku), po delším váhání si to rozmyslí, s věcí si hraje neúnavně. Při kolektivních činnostech je dítě ohroženo vývojovým zaostáním.

Typ dobře přizpůsobený ústavní péči – Dítě je velmi přizpůsobivé i v nepříznivých podmínkách, je odolnější, umí si najít své místo např. i v prostředí dětského domova. Dobře vychází s vychovateli, je u nich oblíbený.

Typ substituční (nahrazující) – Dítě si vynahrazuje neuspokojené potřeby prostřednictvím jídla, masturbace, infantilního chování. Většinou se jedinec vyskytuje ve vyšší váhové škále. Časté může být donášení na ostatní děti a tím si vynahrazuje, že se nemůže zapojit do sociální skupiny. (Pugnerová, Kvintová, 2016, s. 67- 68)

2.1.2 Absence citové vazby u dětí v raném věku

Všichni lidé mají již od narození potřebu bezpečných vztahů s lidmi, kteří nás obklopují. Už v kojeneckém věku děti vnímají hlasy i neverbální komunikaci nejbližší osoby (ve většině případů je to právě matka), učí se poznávat svět a jeho zákonitosti, bezpečné vztahy. U dítěte se vytváří bezpečná citová vazba, kterou nazýváme attachmentem neboli citovým připoutáním. (Dawn, 2011, s. 115).

V případě, že primární osoba (matka) dlouhodobě či velmi vážně selhává a tím potřeby dítěte nejsou v dostatečné míře naplňovány, dítě začíná negativně vnímat svět a vztahy v něm. Necítí bezpečí, což u něj vyvolává napětí a stres. To mu brání v navazování a udržování funkčních vztahů i hlubších vztahů s druhými lidmi. Přestává důvěřovat sobě i nejbližším lidem ve svém okolí, svět vnímá jako velký chaos, kterému nerozumí.

Věk od narození do tří let, nejdéle do šesti let je rozhodující pro vznik a také nápravu attachmentu neboli pevné citové vazby. Je prokázáno, že následky jsou trvalé a hluboké, čím je věk dítěte nižší a čím je delší doba bez bezpečného citového pouta. Následky poruch citové vazby si nesou někdy děti až do dospělosti. (Winnette, 2019, s. 16 – 18).

ACE je termín, který se v posledních letech objevuje v odborných publikacích a týká se zkušeností, které jsou spojeny s velmi těžkým dětstvím. Tyto zkušenosti mají pak podstatný vliv na vývoj mozku. Během jeho vývoje se ukládají do paměti záznamy, které dítěti napomáhají, aby mu svět dával smysl. Pokud dítě zažívá pozitivní zkušenosti nebo negativní (adverzní) zkušenosti, učí se tím a ukládá si vše do dlouhodobé paměti (podmíněné chování, emoce, děje apod.). Tyto zkušenosti pak po celý život ovlivňují jeho prožívání i sociální fungování. Toto platí i o negativních a těžkých, mnohdy neřešitelných zkušenostech a zážitcích. Adverzní zkušenosti v dětství způsobují dítěti v raném období vývoje vysokou míru stresu. Jedná se zejména o primárního pečovatele, který dítě nechrání, nepodporuje, nezajišťuje základní potřeby jako je jídlo, teplo, klidný spánek, učení či hru. Nebo kdy primární pečovatel chybí úplně. Patří se také velmi kritické chování vůči dítěti, fyzické násilí, sexuální zneužívání či emocionální bolest. Toto chování v dítěti vyvolává děs, nemůže pochopit ani nijak situaci ovlivnit a pro dítě se tento stav stává neřešitelný a způsobuje mu

dlouhodobě tzv. toxický stres. Následky se pak nemusí projevit nutně v dětství, mnohdy se objevují daleko později během života buď v adolescenci, nebo až v dospělosti. Mohou vyvolávat u jedince duševní problémy (depresivitu, úzkost), problémové chování, zneužívání drog, neschopnost zvládat stres či narušovat celkově zdraví. Čím jsou rané adverzní zážitky závažnější a početnější, tím vyšší je riziko následků v pozdějším životě. (Winnette, 2019, s. 14 – 17).

2.2 Důležitost a význam rodinného prostředí

Pro zdravý vývoj jedince je rodina velmi významná instituce. Rodinný dům nebo byt, ve kterém rodiče vychovávají své děti, to vše představuje rodinné prostředí, které se neustále mění. Prostřednictvím rodiny a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, je ovlivněno tradicemi a kulturou. Dítě se učí a získává vzorce chování, morální hodnoty, normy, co je vhodné a co ne a to vše od rodinných příslušníků.

Rodinné prostředí má velký vliv na výchovu a začlenění dítěte do společnosti prostřednictvím mnoha aspektů. Jedná se především o vztahovou stránku (složení rodiny, sourozenectví, komunikace mezi členy rodiny) materiální stránku (zařízení rodinného prostředí) a stránku sociálně-kulturní (vzdělanost a zaměstnanost rodičů). Všechny zmíněné aspekty ovlivňují dítě a vytváří jeho vzorce chování. (Procházka, 2012, s. 102)

Podle Vágnerové (2014, s. 115-116) jsou hlavními riziky rodinného prostředí tyto skutečnosti:

- pokud rodiče nejsou schopni plnit své rodičovské povinnosti a trpí poruchami osobnosti nebo jsou závislí na návykových látkách, nejeví zájem o dítě, jedná se o rodiče tzv. anomální osobnosti,
- zejména u dívek je důležité citové zázemí, domov, ve kterém se mohou cítit v bezpečí, pokud tomu tak není, často může vzniknout porucha osobnosti nebo lhostejnost,
- rizikové rodiny jsou zejména ty, které nevychoávají vlastní dítě, mají dítě s postižením, v rodině je nový partner nebo jeden z rodičů byl v dětství zneužíván,
- jestliže v rodině chybí mužský vzor, který je ve výchově nepostradatelný,
- subdeprivační zkušenost dítěte, které žije v úplné rodině, ale postrádá zpětnou vazbu od rodičů a také nějaká pravidla,

- velmi vážná je situace, kdy rodiče na dítě nemají čas a kompenzují to drahými dárky a plní veškerá přání dítěte, které si pak myslí, že neexistují žádná pravidla a vše je dovoleno.

2.3 Dilema rodina versus instituce

Má dodnes politický, ideologický i ekonomický rozměr. Rodina, která je funkční, má mnoho možností jak vytvořit prostředí, ve kterém dítě bude umět řešit své psychosociální krize. Děti v dětských domovech jsou jiné zejména proto, že pochází z nechtěných těhotenství nebo mají za sebou velmi těžkou minulost, která vrcholí traumaty odmítnutí biologickými rodiči či vynětím z domácího prostředí. Tyto děti pochází z nestabilních rodin (rodina se rozpadla či neplní svou funkci). Neúplná rodina může zvyšovat riziko zdravotních problémů i poruch chování. V porovnání s dětmi běžné populace mají děti v dětských domovech zvýšenou afektivitu, nízké ambice, absenci ideálů, oslabenou vůli něčeho dosáhnout, chybí jim nadšení pro vyšší hodnoty. Pro sociální vztahy je typické, že pozitivní volba má slabší intenzitu a naopak negativní volba má silnější intenzitu.

Dítě přicházející do dětského domova je zpravidla emocionálně i sociálně poznamenané. Vychází to už z doby těhotenství, kdy plod je fyziologicky ohrožen několika významnými vlivy, jako je alkohol či jiné návykové látky, nízká úroveň zdravotní péče či škodlivý životní styl. Zažívá tedy trauma už jednak v době těhotenství, pak v domácím konfliktním prostředí a naposled je dítě traumatizováno vynětím z biologické rodiny a příchodem do náhradního prostředí. (Škoviera, 2006, s. 28-29)

Pro odstranění poruch u dítěte je potřeba se zaměřit zejména na cílený a profesionálně kvalifikovaný přístup všech pracovníků zařízení, zejména pak pedagogů, na vyřešení vývojových psychosociálních krizí samotným dítětem a vybudování dlouhodobého pozitivního vztahu mezi dítětem a dospělou osobou. Nejvyšší prioritou mezi dítětem a rodinou by měl být vždy zájem dítěte (Škoviera 2006, s. 31-33).

Často se poukazuje na negativní vlivy ústavní výchovy, jako jsou projevy psychické deprivace či „domácí“ hospitalismus, který popisují autoři Matoušek a Paclarová, kdy ve druhém případě jde o důsledek dysfunkčního rodinného prostředí ještě před příchodem dítěte do dětského domova (Lukšík et al., 2017, s. 95).

PhDr. Pavel Janský, PhD. ve svém e-mailu ze dne 27. 1. 2020 uvádí, že institucionální péče není nikdy optimálním prostředím pro výchovu dítěte, ale pro část ohrožených dětí bude

vždy na určitou dobu jediným řešením situace, která dítěti poskytuje zázemí i ochranu a která úzce souvisí s odbornou pomocí. Moderní formy institucionální péče pak dítěti nabízejí reedukační a výchovně-terapeutické programy, které řeší závažné psychické problémy dětí s ambulantním přesahem.

3 SYSTÉM INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE O DĚTI

3.1 Ústavní výchova

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., účinný od 1/2014 ukládá soudům, aby bylo v rozhodnutí, kterým se nařizuje ústavní výchova, označeno i zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Soud by měl přihlídnout k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Zároveň by měl dbát na umístění dítěte co nejbližší k bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. (Česko 2012)

Nařízení ústavní výchovy by mělo být v současné době až jako poslední řešení při vyčerpání všech preventivních opatření. Problém spatřujeme v tom, že registrovaných rodin v péči pracovníků odborů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) je mnoho a tito, i přes veškeré terénní práce a další podpůrná opatření (sociálně aktivizační služby), která vykonávají neziskové a charitativní organizace, je zcela nedostačující. Spolupracující organizace by měly pracovat na tzv. sanaci rodiny společně a hlavně vyhodnocovat postupy a cíle, mělo by jít o společný cíl, což mnohdy je pro každou organizaci něco jiného. Největší problém spařujeme v tom, že rodina odmítá jakoukoliv pomoc, zejména u rodin nefunkčních. Pokud se nepodaří rodinu vhodně motivovat, je málo nástrojů, jak přinutit nespolupracující rodinu k opaku. Rodina by měla dítěti přinášet pocit jistoty, bezpečí, radosti, které provází uspokojování psychických potřeb dítěte. V nefunkční rodině jsou narušené vztahy a vývoj dítěte bývá vážně ohrožen. Dítě strádá, projevuje se u něj citová deprivace, později se rozvíjí negativní projevy v chování. Postupně problém s dítětem narůstá do rozměrů, které nejdou již zastavit, a dítě se ocitá na okraji zájmu rodiny, musí tuto situaci urgentně řešit pracovníci OSPOD. Zde již ve většině případů není na intervenci čas a musí se řešit selhávající péče rodičů. Pokud se nenajde péče u jiných členů rodiny, volí se možnost umístit dítě do jiné formy náhradní péče. Nezřídka dítě skončí v ústavní péči, ale protože dlouhý čas žije v narušeném prostředí a rodině není zajištěna účinná sociální práce, dítě se dostává do systémů ústavní péče mnohdy až v období puberty či na samotném prahu dospělosti. Tehdy už je vývoj dítěte ukončen a jeho dosavadní vývoj tak narušen, že není v možnostech pracovníků zařízení ústavní výchovy výrazně zvrátit tento stav. Dítě se sice dostává do péče dětského domova, ale je to velký zásah do jeho psychiky. Změna prostředí, ztráta vazby na blízké lidi a režimová opatření zařízení, to vše prohlubuje další psychickou deprivaci u dítěte a záleží jen na tom, jak hluboké negativní projevy v chování (šikana, agrese, krádeže, záškoláctví, útěky, zneužívání návykových látek) dítě má a zda se podaří tyto projevy

eliminovat. Pokud ne, dítě přechází do dalšího typu ústavního zařízení a tím je dětský domov se školou nebo výchovný ústav.

Negativní projevy v chování dětí jsou však v poslední době rozšířeny v celé společnosti, jsou důsledkem předchozího negativního vlivu biologické rodiny a děti se snaží mezi svými stejně jednajícími vrstevníky udržet. (srov. Škoviera 2006, 2007, 2011, 2018)

3.1.1 Dětský domov

Jejich úkolem je zajišťovat péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí domova. Do dětského domova mohou být umístovány děti ve věku zpravidla od 3 let do 18 let nebo do ukončení profesní přípravy, nejvýše do 26 let věku. Také mohou být v dětském domově umístěny nezletilé matky s jejich dětmi. Děti jsou umístovány do dětského domova na základě rozhodnutí příslušného soudu a prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Organizační jednotku tvoří rodinná skupina, tvořená 6 – 8 dětmi. Výchovný proces je zajišťován pedagogickými pracovníky – vychovateli, kteří se o děti starají a pravidelně se ve službách střídají. Toto je pro děti velmi náročnou situací, kdy nemohou navázat citovou vazbu s bližší osobou. Dítě přicházející do dětského domova má většinou nenaplněné potřeby, tím se mohou projevovat další negativní projevy jako nedůvěra, samotářství nebo zkreslený úhel pohledu na biologickou rodinu a svět kolem něj. (Bakošová, 2008, s. 161).

Z tohoto plyne, že do dětského domova bývají umístovány děti, které nemohou být vychovávány ve své biologické rodině (např. z důvodu nefunkčnosti rodiny), nebo někým, kdo by zajistil vhodné prostředí pro výchovu dítěte. Je jim věnována komplexní výchovně vzdělávací péče, prioritou se stává účelné využití volného času dětí. Veškeré zájmové aktivity dětí se dějí mimo dětský domov, což umocňuje proces socializace u dětí.

Častěji než v minulosti odchází děti z dětských domovů do pěstounské péče, která je pro ně nejlepší volbou. U dětí starších nebo u sourozeneckých skupin se umístění do osvojitelské rodiny nedaří realizovat. (Trnková, 2018, s. 80)

Dětský domov nemůže dítěti nahradit rodinu, ale v některých případech je to pro něj tou nejlepší variantou.

Pozitiva tohoto zařízení:

- život v dětském domově se snaží přiblížit životu v běžné rodině (děti si sami uklízí, perou a částečně připravují stravu, smysluplně tráví volný čas mimo zařízení),

- umožnění mnohdy důstojnějšího způsobu života, který se projevuje v podobě materiálního až nadstandardně vybaveného prostředí,
- podpora rozvoje talentu dítěte v zájmových útvarech, činnostech, soutěžích a přehlídkách i za pomoci různých nadací,
- umožnění nezletilé matce studovat ZŠ či SŠ a zároveň zajistit pedagogickým pracovníkem péči o batole,
- umožnění dokončení středoškolského a popř. i vysokoškolského studia s dostatečným finančním zabezpečením,
- rozvoj aktivit vedoucích k samostatnosti i soběstačnosti zaměřené na vstup do života (významnou roli hrají i projektové aktivity pro dospívající mládež),
- ve specifické nabídce některých dětských domovů – poskytování terapií – psychoterapie, muzikoterapie, arteterapie, canisterapie, biofeedback, snoezelen a další,
- při mnohých dětských domovech vznikla potřeba startovacích bytů, jejichž podmínky připravují mladé dospělé na samostatný vstup do života.

Nevýhody tohoto zařízení:

- mění se postupně cílová skupina, kdy přibývá dětí s poruchami chování, jsou zde umístěny i děti, které mají trestné činy a alternativní tresty,
- absence odborných pedagogických pracovníků – psycholog, speciální pedagog, etoped,
- chybějící odborná diagnostika osobnosti dítěte – dítě přichází přímo z rodiny či z terénu,
- střídající se vychovatelé na jednotlivých rodinných skupinách,
- absence mužského pozitivního vzoru či jeho nízké zastoupení na jednotlivých rodinných skupinách,
- velmi malá spolupráce zákonných zástupců dětí, po umístění dítěte jsou po rodičích vymáhány příspěvky na úhradu péče poskytované dítěti v zařízení, což přijímají jako další represivní opatření,
- finanční nákladnost zajištění všech životních potřeb dítěte,
- absence práce s původní rodinou po dobu umístění dítěte v zařízení a též po jeho odchodu, kdy směřuje zpět do původního prostředí,
- vysoký počet dětí na rodinnou skupinu (6 – 8 dětí),

- absence doprovázející osoby po odchodu mladého dospělého ze zařízení. (srov. Škoviera 2006, 2007, 2011, 2018; Matoušek, Pazlarová 2014)

3.2 Role dětského domova v připravenosti na život mladého dospělého

Pro mladou dospělost jsou typické velké změny v sociálních rolích i vztazích, které mají vliv na emoční prožívání jedince. Hovoříme o vytváření stabilních partnerství, zakládání vlastní rodiny, upevnění pozice v zaměstnání či budování kariéry. Emoční prožívání v tomto období ukazuje na závislost osobní pohody člověka než na jeho rozumovém hodnocení života. Dle americké psychologičky Carol Ryffové závisí osobní pohoda na několika dimenzích, jako jsou osobní růst, sebekřijetí, pozitivní vztahy s druhými lidmi, smysl života či autonomie. (Blatný, 2016, s. 119)

Lze tedy obecně říci, že v průběhu období mladé dospělosti dochází k postupnému nárůstu pozitivních emocí a naopak k poklesu emocí negativních jako je agrese či hněv.

Pro toto období je stěžejní proces osamostatňování se a to zejména ve dvou oblastech – emoční a finanční (po ukončení vzdělávání nástup do pracovního poměru). Pro děti přicházející do dětských domovů bývá často typické úzkostné či agresivní chování, kdy se zvyšuje v dospělosti nebezpečí nepřizpůsobivého sociálního chování (nekvalitní blízké i partnerské vztahy, nepříznivé vztahy na pracovišti, časté střídání pracovních pozic či nezaměstnanost). Jedním z nejdůležitějších vývojových úkolů je jistě příprava na vstup do zaměstnání, která ve většině případů navazuje na ukončení studia a výsledkem je získávání nových dovedností a zkušeností. Mladý člověk se snaží získat nejvhodnější práci, mnohdy se jedná i o dočasná zaměstnání či brigády a kurzy. Toto období nazýváme také obdobím experimentování zaměřené na oblast bydlení, partnerské vztahy či zaměstnání. Ke konci období se jedinec zaměřuje na důležitost cílů směřujících k rodině a zaměstnání. Dochází k založení vlastní rodiny, kdy za posledních deset let dochází k významným změnám – ustupuje tradiční institucionalizovaná forma manželství, vzrůstá počet jedinců žijících bez partnera, legalizuje se soužití homosexuální. (Blatný, 2016, s. 123).

Při vstupování do nových sociálních rolí (přítel, spolupracovník, spolubydlící, spolužák, zaměstnanec) hrají důležitou úlohu sociální vztahy mimo původní rodinu. Zvyšují pocit osobní pohody a poskytují oporu jak emoční, tak i sociální, zejména u mladého člověka, který ještě nemá žádný partnerský vztah. (Blatný, 2016, s. 124)

3.3 Výzkumy zabývající se ústavní péčí

3.3.1 Investice do dětí

Nezisková organizace Lumos provedla v roce 2018 a zároveň zveřejnila rozsáhlý výzkum týkající se ústavní péče s názvem „Investice do dětí“. Tato organizace byla v roce 2005 založena známou spisovatelkou J.K.Rowlingovou a v České republice působí od roku 2008. Usiluje o změnu systému péče o ohrožené děti tak, aby děti mohly vyrůstat ve své biologické rodině, popřípadě v náhradní rodinné péči (Lumos © 2018, s. 87).

Výsledky výzkumu v oblasti institucionální péče jsou přinejmenším zajímavé, jelikož se dotýkají současného období. Ukazují jednak na vývoj deinstitutionalizace péče o ohrožené děti, jednak se zaměřuje na Českou republiku a její péči o děti v ústavech, náklady na systém ústavní péče a závěrem na doporučení a shrnutí poznatků výzkumu. Lumos se opírá o zahraniční výzkumy a jejich závěry, které prokazují, že komunitní podpora dětí je finančně udržitelná a přináší dosažení lepších výsledků pro děti, rodiny i komunity.

Pojem deinstitutionalizace je v publikaci definován jako proces, kdy dochází ke změnám ve prospěch komunitních služeb. Změny se dějí v oblasti postupného omezování závislosti na velkých institucích. Komunitní služby pak dětem a zejména rodinám poskytují pomoc a podporu, která by zabránila častému odebírání dětí z biologických rodin.

Hlavním posunem v oblasti deinstitutionalizace byla podpora rozvoje alternativ náhradní rodinné péče a rozvoj komunitních služeb (Lumos © 2018 s. 5).

Za posledních 5 - 10 let:

- zvýšila se dotace na výkon sociálně-právní ochrany dětí obcemi s rozšířenou působností, což podmínilo také nárůst sociálních pracovníků,
- posílil se systém pěstounské péče včetně pěstounské péče na přechodnou dobu,
- snížil se počet dětí v kojeneckých ústavech (nyní dětské domovy pro děti do tří let), v některých krajích došlo k jejich úplnému zrušení – kraj Zlínský a Jihočeský,
- došlo k poklesu počtu dětí se zdravotním postižením, které žijí v domovech pro osoby se zdravotním postižením,
- ve výchovných ústavech se snížil počet dětí s rizikovým chováním o 35%, jako důvod se uvádí posílení preventivní práce s dětmi a jejich rodinami,

- narostla kapacita středisek výchovné péče a začaly vznikat nová nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (nízkoprahová zařízení nabízejí dětem a mládeži volnočasové aktivity,
- počet dětí v dětských domovech se školou (pro děti s rizikovým chováním) však klesl jen nepatrně (důvod nezjištěn, odkaz na další případné analýzy, aby bylo možno porozumět tomuto jevu),
- stále roste počet dětí, včetně dětí se zdravotním postižením, umístěných do pěstounské péče – krátkodobé i dlouhodobé (v současnosti více jak 15000 dětí),
- počet dětí v dětských domovech však neklesá, spíše naopak, za poslední rok až dva narůstá, důvody nebyly zjištěny, nebyly předmětem výzkumu. (Lumos, s. 20, 26)

Průměrné roční náklady v Kč v roce 2017 na 1 dítě v ústavní péči - je finančně nejnáročnější v dětských domovech pro děti do 3 let(dříve kojeneckých ústavech)	892.000,-
dětské domovy	448.000,-
domovy pro osoby se zdravotním postižením	373.000,-
zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP)	273.600,-

O P R O T I

<i>dlouhodobé pěstounské péči</i>	314.460,-
<i>pěstounské péči na přechodnou dobu</i>	429.000,-

Všechna ústavní zařízení (výjimku tvoří pouze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc) mají financování dle kapacity (na lůžko) a ne dle počtu dětí. S tím souvisí i výdaje na neobsazená lůžka, což v případě dětských domovů jsou vyšší než např. u domovů pro osoby se zdravotním postižením z hlediska vyšší obsazenosti. (Lumos © 2018, s. 37, 41)

Závěrečná shrnutí

Ve státní péči neustále stoupá počet dětí. Jako hlavní příčinu organizace udává nedostačující podporu rodin v komunitě.

Přesto ocenění za pokrok v deinstitutionalizaci si Česká republika zaslouží. Došlo k výraznému snížení počtu dětí v domovech pro osoby se zdravotním postižením (o polovinu). Stále se rozvíjí komunitní služby, které nabízejí účinnou pomoc rodinám. V různých krajích je dostupnost těchto služeb rozdílná, čím je vyšší, tím je nižší počet dětí, které jsou přijímány do ústavní péče.

K posílení pěstounské péče přispěla v roce 2013 i Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Ta posílila systém pěstounské péče a zároveň se stala významnou alternativou péče ústavní.

Jako překážky v pokroku výzkum spatřuje v nedostatečné spolupráci mezi poskytovateli komunitních služeb a orgány sociálně-právní ochrany dětí, dále vynakládání vysokých částek na ústavní péči či porušování základních lidských práv dětí v ústavech dle mezinárodní úmluvy. Poukazují na mladé dospělé opouštějící ústavní péči, že je u nich daleko vyšší riziko bezdomovectví, prostituce či páchání trestné činnosti, než např. u dětí vyrůstající v rodině či pěstounské péči. (Lumos © 2018, s. 58-59)

3.3.2 Ohrožené děti a mládež ve Zlínském kraji

Ministerstvo práce a sociálních věcí pro kraje připravilo nabídku podávat projekty, které byly financovány z grantů Evropského hospodářského prostoru a Norska a zaměřovaly se na podporu procesu deinstitucionalizace. Zlínský kraj byl jedním ze dvou krajů, který se zařadil do tohoto programu a vypracoval projekt s názvem „*Ohrožené děti a mládež ve Zlínském kraji*“. Realizace samotného projektu byla od 1. 1. 2015 do 30. 4. 2016, jehož cílem bylo vypracování komplexních transformačních plánů pobytové péče zaměřujících se na ohrožené děti a mládež Zlínského kraje a také na celistvost sítě komunitních služeb a jejich dostupnost. Expertní tým výše zmiňovaného projektu pak v roce 2015 vypracoval dokument s názvem „Prevence umístování dětí do institucionální péče ve Zlínském kraji“. Proběhly první analýzy regionu, potřeb rodin s dětmi a potenciálu jednotlivých zařízení.

V rámci SWOT analýzy kraje byly vypracovány silné a slabé stránky a pokud se zaměříme jen na pobytová zařízení, pak kladně byly hodnoceny budovy, které všechny prošly modernizací a rozsáhlými rekonstrukcemi. Jako další se uvádělo získávání sponzorství a také umístování i větších sourozeneckých skupin do jednoho zařízení. Pozitivně byly hodnoceny startovací byty, které mají některá zařízení či pobytové služby rozmístěné po kraji v dostatečné míře.

Jako slabá stránka se uváděla, že velká část dětí v pobytových zařízeních neměla trvalé bydliště ve Zlínském kraji, nýbrž mimo něj, což se mohlo jevit jako vykořisťování z vlastního prostředí. Další bod se zabýval pobytem dítěte mimo biologickou rodinu, kdy není v dostatečné míře pracováno s rodiči na jejich rodičovských kompetencích, což v důsledku nemohou být vytvořeny podmínky pro návrat dítěte zpět do rodiny. Jako velkým problémem se jeví kontakt dítěte umístěného v pobytovém zařízení s rodiči.

Projekt upozorňuje na bezpečnost v pobytových zařízeních, kdy noční služby slouží pracovníci, na které nejsou kladeny žádné nároky jako u pedagogických pracovníků (testy psychické způsobilosti, dostatečná kvalifikace). Také se hovoří o špatné motivaci rodičů, kteří si mají dítě převzít zpět do péče či o situaci, kdy dítě přichází do institucionální péče a kompromisu, který vyhovuje všem stranám. Poukazuje také na byrokratický systém institucionální péče, který vytváří umělé prostředí, které je ve vysokém kontrastu s rodinným prostředím.

Jako nejdůležitějším bodem se jeví určení školského pobytového zařízení, které bude vybráno pro transformaci a má určitý potenciál rozvoje služeb. Ze 12 dětských domovů zřizovaných Zlínským krajem byla navržena 3 zařízení:

Dětský domov Uherské Hradiště, Dětský domov a Základní škola Liptál a Dětský domov, Mateřská škola, Základní škola a Praktická škola Zlín. Pro následné zařazení do projektu byl vybrán Dětský domov a Základní škola Liptál, který je v současné době již rok transformován, což se projevilo snížením kapacity zařízení, zrušením základní školy při dětském domově a v blízké budoucnosti se počítá s vytvořením pracoviště, které bude poskytovat komplexní poradenskou pomoc rodinám s dětmi zaměřené mimo jiné na výchovné a psychické problémy.

Nejdůležitějším opatřením v celém dokumentu se pak jeví oblast návazné péče, která byla zaměřena na integraci dětí, které opouští institucionální péči. Směřované návrhy se dotýkaly oblasti sociálně-právní ochrany dětí a práce s již dospělými klienty. Ukazovaly na potřebu přípravy na samostatný život v rámci sociálního systému, kdy musí být zajištěn vždy jednotný postup všech pracovníků jak z oblasti školství, tak i z rezortu sociálního.

K zajištění této návazné péče by mělo přispět sjednocení přístupu všech sociálních pracovníků OSPOD i v pobytových zařízeních, kteří by se setkávali na případových konferencích či interdisciplinárních setkáních. (Zlínský kraj © 2009, s. 3 – 10)

3.3.3 Šetření zaměřené na institucionální péči v dětských domovech ve Zlínském kraji

Vlastní šetření bylo prováděno v rámci Zlínského kraje a vycházelo z rozhovorů s některými řediteli dětských domovů a dostupných statistik. Šetření bylo prováděno na počátku ledna 2020, které bylo zaměřeno na základní údaje týkající se dětí žijící ve 12 dětských domovech ve Zlínském kraji.

Současná obsazenost dětských domovů je 93%, z toho jsou 4 zařízení obsazena plně. Dle rozhovorů s některými řediteli zařízení se klientela během posledních 3 - 5 let velmi změnila, z nichž nejpodstatnější je:

- děti se dostávají do zařízení stále v pozdějším věku 12 let a více, u dětí, které se pohybují na hraně zákona je pak úspěšnost resocializace velmi problematická,
- přicházející děti z nefunkčních rodin jsou bez jakékoliv diagnostiky (dříve byla zajišťována komplexní diagnostika diagnostickým ústavem), u dětí se nezdá objevují poruchy chování, záškoláctví, agrese i autoagrese, experimentování s návykovými látkami – tabák, alkohol, drogy, nebývá výjimkou i trestná činnost či sexuální zkušenosti,
- novelizací občanského zákoníku (1. 1. 2014) diagnostické ústavy ztratily rozmísťovací kompetenci, tato kompetence byla od počátku roku 2014 svěřena soudům, které umísťují dítě do zařízení bez dostatečné znalosti jejich situace (reálná prognóza, určení možností řešení problémů apod.) a zejména bez potřebné diagnostiky, v zásadě se umísťují děti na základě volné kapacity zařízení,
- u dětí se zvyšuje míra agresivity a projevů násilí, které mají výrazný disharmonický vývoj osobnosti, což se odvíjí z patologie rodinného prostředí, s níž nebylo v dostatečné míře pracováno v raném stadiu a ani v pozdějším, kdy k odebrání dítěte došlo,
- traduje se stále podivné přesvědčení, že i nejlepší ústav je pro dítě tou nejhorší variantou než původní, nefunkční rodina,
- při vysokém počtu dětí s lékařskou diagnózou psychiatrických onemocnění a neurologického poškození mozku je vysoký počet dětí na rodinnou skupinu (6-8) a tím ztížena individuální práce s dítětem,
- děti jsou umísťovány mnohdy do dětských domovů tzv. na zkoušku, protože kapacity dětských domovů se školou i výchovných ústavů jsou naplněny, při neúspěšném zařazení pak následuje zdlouhavé dokazování přestupu do jiného zařízení, protože v domovech těmto dětem nemůže být poskytována adekvátní péče (např. u dětí, které ohrožují sebe nebo své okolí),
- v dětských domovech chybí odborní pracovníci jako je psycholog, terapeut či etoped, většinou je psychologická péče zajišťována ambulantně či externě v minimální časové dotaci,

- pedagogičtí pracovníci nemají psychoterapeutické výcviky, tudíž nemohou provádět specializovanou terapeutickou péči
- nadměrná administrativní zátěž všech pedagogických pracovníků, což bývá mnohdy na úkor dítěte,
- stále více se do dětských domovů dostávají děti týrané i zneužívané, které potřebují speciální psychiatrickou a psychologickou péči, dále pak individuální přístup zajištěný i asistentem pedagoga jak ve škole, tak i v dětském domově,
- chybí sociální bydlení pro mladé dospělé, kteří opouští institucionální péči, spolek Pod Křídly nabízí pomoc a podporu mladým lidem formou bydlení v 7 domech na půl cesty, které jsou ve Zlínském kraji a stávají se alternativou samostatného bydlení,
- chybí doprovázející osoba (mentor), která by poskytovala sociální asistenci mladému dospělému v počátcích samostatného života.,

Pozitivním momentem se jistě stává skutečnost, že se zkracuje doba setrvání dítěte v institucionální péči. A jako další, že mohou nezletilé maminky se svými dětmi pobývat nadále v dětském domově.

Nejčastější důvody pro umístění dětí do dětského domova jsou:

1. ze strany rodičů – těžké zanedbávání péče a výchovy, což je mnohdy spojeno s výchovnými problémy dítěte,
2. násilné chování v rodině (dítě je zneužíváno, týráno fyzicky či psychicky),
3. trestná činnost dítěte i mladšího 15 let,
4. na žádost dítěte.

V době před 5 -10 lety byl nejčastějším důvodem pro odebrání dítěte z rodiny sociální důvod (rodiče v sociální nouzi, nevhodné bytové podmínky). Nyní jsou důvody pro odebrání dítěte stále závažnější a mnohdy život ohrožující. Rodinná historie se stává velmi náročnou, dítě má často psychiatrické problémy, rozvinuté poruchy chování spojené s agresivitou či mentální retardací. Díky těmto problémům je zapotřebí dětem poskytovat vysoce odbornou a individuální péči, která mnohdy není v silách zařízení v ideální míře zabezpečit. Je nedostatek odborných lékařů a psychologů, čekací doby jsou stále delší.

PhDr. Pavel Janský, Ph.D., dlouholetý odborník pohybující se v institucionální péči a zároveň ředitel Dětského diagnostického ústavu v Hradci Králové poukazuje na to, že ústavní péče již několik let čelí intenzivní ideologické kampani, kterou podněcují některé

neziskové organizace, které mají politické ambice a které tvrdí, jak je tato péče pro děti škodlivá, že vytváří deprivanty, kteří v budoucím životě selhávají. A tudíž, že je potřeba institucionální péči utlumit.

Zároveň zmiňuje kritiku ústavní výchovy, která je zaměřena na výsledky výzkumů o deprivacích vlivů (např. Matějček, Bubleová, Kovařík), kdy jsou jejich výsledky účelově využívány, kdy popisuje, že žádný relevantní výzkum nedokázal přesně odfiltrovat deprivacní vlivy, které vychází z rodin, kde dítě bylo vychovááno. Dětský diagnostický ústav zpracovává anamnestické údaje, které jasně hovoří o umístování dětí na základě rozhodnutí soudu z patologického a naprosto nefunkčního prostředí.

Dopis adresovaný na dětské domovy

Jak píše PhDr. Pavel Janský, PhD. Ve svém e-mailu ze dne 27. 1. 2020, poukazuje také na velký problém při odchodu dětí z ústavní péče ze zařízení, kdy je podpora státu nedostačující.

Další dysfunkcí systému je fakt, kdy v ČR se do ústavní výchovy dostává zpět z neúspěšné pěstounské péče (v 70% případů se jedná o pěstounskou péči příbuzenskou) asi 10% dětí. Zdůrazňuje moment odebrání dítěte z takovéto rodiny, kdy byly zneužívány, týrány či hrubě zanedbávány, což je pro dítě jistě traumatizující a v této době se dostávají do rodinné péče svých prarodičů, kteří sami selhali při výchově svých potomků. Mluví o tzv. učebnicovém příkladu transgeneračního přenosu deprivace a dalších problémů, kdy patologie bude opět plodit jen patologii. Z praxe jsou známy příklady, kdy dítě žije opět se svým původním rodičem, kterému bylo dítě odebráno a hlavní motivací příbuzných se pak stává hlavně zlepšení finanční situace pěstouna. Tyto případy nejsou ojedinělé a stále více se s těmito dětmi setkáváme právě v dětských domovech. Jedná se o hrubé porušování práv dětí a nerespektování jejich potřeb a zájmů.

Závěrem poukazuje na nutnost novelizace stěžejního zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péči - zákona č. 109/2002 Sb., který by co nejdříve narovnal alespoň některé z těchto výše zmiňovaných bodů.

3.3.4 Integrace dětí z dětských domovů do společnosti

Agentura IPSOS představila v červnu 2015 výzkum, který se zabýval dětmi (mladistvými) v dětském domově, jejich potřebami, představami o životě a realitou. Z rozsáhlého výzkumu jsme vyňali pouze část týkající se potřeb a jejich naplňování.

Nejčastěji se uvádí:

potřeba nalezení práce	- 59%
nalezení bydlení	- 41%
dokončení vzdělání	- 28%
další možnost studia	- 11%

U dvou pětín dětí, pokud by výše zmiňovaný plán nevyšel, pak nemají žádné další záložní plány.

Při naplňování potřeb mladých dospělých hrály důležitou roli tyto základní intervence:

Systémová státní pomoc – oddělení sociálně právní ochrany dětí, dětský domov, kurátor,

Systémová nestátní pomoc – domy na půl cesty a další neziskové organizace,

Systémová neformální pomoc – hostitelské, pěstounské a adoptivní rodiny,

Nesystémová formální pomoc – pracovník dětského domova – teta,

Nesystémová neformální pomoc – rodina,

Nesystémová neformální pomoc – širší okruh blízkých osob – přátelé a známí.

Nejvíce potřeb mladých dospělých bylo pokryto systémovými nestátními organizacemi, jako jsou např. domy na půl cesty – 32% a nejméně potřeb bylo pokryto systémovými neformálními institucemi, jako jsou hostitelské či pěstounské rodiny.

Pokud však potřebují děti s něčím pomoci v dětském domově, pak se většinou obracejí na vychovatele (nejbližší dítěti je mnohdy kmenový vychovatel). Zde je upozorňováno na silnou fixaci na tuto osobu z hlediska blízké budoucnosti.

Frekvence kontaktů dětí s rodinou

Děti udávají až v 88% styk s některým z rodinných příslušníků.

V 31% udávají hodně častý kontakt, naopak občasný kontakt udává 32% dětí, další zastoupení je styk docela častý nebo jen občas či vůbec.

Vztah s rodinou

Největší zastoupení má vztah spíše dobrý	- 46%
Velmi dobrý vztah	- 33%
Velmi špatný vztah	- 13%
Nechce uvést či neví	- 6%.

Vztah s blízkými osobami

Pokud děti potřebují poradit, obrací se s problémy ve škole, s výběrem studia, dalšího studia či práce okolo 50% na pedagogické pracovníky – vychovatele, na dalších místech jsou členové rodiny – okolo 20% a poté přátelé v dětském domově či mimo něj. Nezanedbatelné procento dětí by však problémy řešilo samo.

Vysoká důvěra dětí směřuje při řešení problémů k vychovatelům v dětském domově. Po odchodu z něj však ve velké většině tento vztah končí.

Důvěra

Největší důvěru pocítují děti k vychovatelům a kamarádům v dětském domově s odůvodněním, že v minulosti mu již pomohli. Zatímco opačně – velkou oporu necítí ke spolužákům, rodičům a dalším rodinným příbuzným – jako možný důvod uvedli, že k němu nemají vztah.

Realita – vztah s rodinou, přáteli a vychovateli

Největší pomoc v rámci vztahů přicházela ze strany rodiny a nejbližších kamarádů. Opětovně navázat kontakt s rodinou byl přítomen až v pětině případů.

Díky této potřebě byla pomoc poskytována hodně často právě pedagogickými pracovníky – vychovateli. To potvrzuje, že děti v dětském domově jsou vysoce závislé na vychovatelích, což je mnohdy nejbližší osoba dítěte. Problém nastává v okamžiku opuštění domova, kdy je přerušen i tento vztah.

Sociální pracovník

Téměř polovina dětí nemá k sociálnímu pracovníkovi žádný zvláštní vztah a to i přes to, že je po celou dobu pobytu v dětském domově pravidelně navštěvoval. Toto se nezměnilo ani v době odchodu ze zařízení. Zpětně děti uvedly, že neviděly žádný smysl v návštěvách těchto pracovníků. (Asociace Dítě a rodina © 2015, s. 13 – 19, 41 – 48)

3.3.5 Porozumění procesu autoregulace u dětí a mladistvých v institucionální péči

Výzkumný projekt byl proveden v roce 2013 - 2015 autorským týmem Vávrová, Hrbáčková Hladík (pracují na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně), kde společným tématem byla autoregulace. Dle autorů se jedná „ *o vnitřně řízenou schopnost regulovat emoce, pozornost a chování v reakci na požadavky vnějšího a vnitřního prostředí*“. (2015, s. 31). Může být chápána také jako cesta, která směřuje jedince k dosažení cíle. Má vliv na rozvoj dětí, mladistvých i dospívajících a bezprostředně souvisí s vůlí. Pokud tedy jedinec dokáže regulovat své chování, tj. tlumit své potřeby i plány, pak má silnou vůli a tím i vyšší míru autoregulace.

Výzkumný vzorek tvořilo 2776 dětí a mladistvých ze Zlínského kraje, kteří pocházeli z institucionálního i přirozeného prostředí.

Výsledky výzkumu potvrdily, že ani sebelepší pobytové zařízení (instituce) nemůže nahradit přirozené prostředí rodiny.

Dle autorů u dětí žijících v institucionálním prostředí dochází často k selhání autoregulace, která se projevuje rizikovým chováním. To je v prostředí dětského domova často umocněno tlakem vrstevnických skupin, což může být pro jedince hrozba (s odkazem na vyšší míru intenzity a dobrou dostupnost). Projevy vývojové psychopatologie (poruchy chování, impulzivitu, hyperaktivitu a další) vykazovaly děti z dětských domovů a pěstounských rodin ve vysoké míře, popisován je až trojnásobný výskyt oproti běžné populaci dětí. Také bylo zjištěno u těchto dětí v porovnání s ostatními zkoumanými, že mnohdy trpí pocity osamělosti, depresivitou, nižší schopností prožívat radost a malou motivací ke školní úspěšnosti.

Výzkum také poukázal na to, jak jsou pro mladé dospělé připravující se na vstup do života důležité schopnosti, znalosti i dovednosti jako je např.: umění pracovat na sobě a učit se, být sebekritický, řešit problémy, stanovovat si cíle a věřit svým schopnostem a další. Potvrdil, že prioritní pro děti a dospívající je zaměřit se především na rozvoj regulace emocí (řešení situací, které se jeví jako problémové), kde byl zaznamenán největší deficit. Ukázal na spojení problémů v mezilidských vztazích a interakcích s problémy v chování.

V závěru autoři uvedli, že sociální prostředí se stává klíčovým bodem, ve kterém dochází k přijímání hodnot, norem a vzorců chování. Významnou roli v instituci hraje kolektivní socializace.

Jako doporučení pro odborné pracovníky institucionální péče by mělo být zavedení programů a přístupů, které by byly zaměřeny na sociální a emoční rozvoj dětí a mladých dospělých. (Vávrová, Hrbáčková, Hladík, 2015, s. 58, 61, 66, 102)

3.3.6 Příprava na přechod do samostatného života a řešení bytové situace

V dnešní době již převážná část dětských domovů se snaží při dosažení zletilosti nebo po ukončení profesní přípravy u dospívajících zmírnit jejich náhlý přechod ze zařízení do běžného života za pomoci různých vzdělávacích programů. Jedná se o individuální rozhovory s vedoucími pracovníky domova, či různá jednání na úřadech, řešení problematiky bydlení a zaměstnání, programy zaměřené na přípravu ke vstupu do samostatného života. U dětí, které mají náročnější osobní historii, s nimi pracuje kurátor pro děti, který je pracovníkem oddělení sociálně-právní ochrany dítěte. Asi rok před dosažením zletilosti tato spolupráce navazuje na kurátora pro dospělé. (AKLUB, 2007, s. 6-7)

Před odchodem do samostatného života je dítěti sestaven individuální plán, který má za účel úspěšný přechod do dospělosti. Součástí je zajištění bezpečného a cenově dostupného bydlení, finanční výpomoc, příprava pro zaměstnání, pomoc při zajištění zdravotnické péče a pomoc v případě výskytu možných problémů. (Children's Homes © 2002, s. 10)

Při řešení bytové situace před odchodem z dětského domova se snaží pracovníci zajistit ubytování alespoň v domech na půli cesty či v městském nájemním bytě. Přesto je situace obtížná, mnohdy není v možnostech měst přidělit byt jen na základě podané žádosti či ihned po ukončení ústavní výchovy.

Teprve po dovršení 18 roku si může podat žadatel žádost o *městský nájemní byt*, který má trvalé bydliště v daném městě. Nejvhodnější variantou pro jednu osobu bývá přidělení garsoniéry či bytu 1+KK, kdy se zohledňuje tzv. počet členů v domácnosti.

V současné době se již ve větších městech rozvíjí tzv. *sociální bydlení*, které je pronajímáno na určité období, které je maximálně na 5 let. Se žadatelem je sepsána dohoda o ubytování vždy na 1 rok, která se může dále prodloužit o jeden rok.

Další alternativou jsou *byty dotované státem*, kdy v nájemní nabídce jsou tyto byty u některých obcí. Jde o byty, kterých již není mnoho a zájemce musí být většinou evidován v pořadníku na byt určitou dobu. Nabídky jsou také zveřejněny na úředních deskách města. (AKLUB, 2007, s. 79-80)

Různé neziskové a příspěvkové organizace provozují ve většině měst *azylové domy*, či poskytují *azylové bydlení*. Tato sociální služba je určena lidem, kteří potřebují pomoci v nepříznivé sociální situaci, která je spojena se ztrátou bydlení. Pracovníci těchto zařízení se snaží zařadit uživatele zpět do běžného života společnosti. Sociální služba je zpoplatněna a azylové ubytování je poskytováno na období zpravidla nepřevyšující 1 rok. V posledních letech stále více vzniká potřeba zakládat nové *azylové domy pro matky s dětmi*, které mohou poskytovat také ubytování osobám v krizi, či utajený pobyt, pomoc s uplatňováním oprávněných práv a zájmů (jednání na úradech, pomoc s péčí o děti, nácvik sociálních dovedností apod.). (mesto-uh.cz ©)

Další sociální pobytovou službou, která je poskytována osobám od 18 do 26 let věku, jsou *domy na půli cesty*. Tato pomoc je určena mladým dospělým opouštějícím především školská zařízení pro výkon ústavní péče nebo náhradní rodinné péče. Mohou zde však pobývat i osoby, které odešly z výkonu trestu odnětí svobody nebo osoby bez rodinného zázemí či v obtížné životní situaci.

Základní činností domů na půli cesty je:

1. poskytnutí dočasného ubytování,
2. sociálně terapeutická činnost (aktivity zaměřující se na podporu a rozvoj sociálních schopností a dovedností),
3. pomoc při zprostředkování kontaktů se sociálním prostředím (aktivity, které podporují sociální začleňování),
4. s intervencí sociální pracovnice pomoc při obstarávání osobních záležitostí i pomoc při uplatňování práv (jednání s úřady, institucemi, zaměstnavateli), zprostředkování jiné odborné pomoci jako je právní, psychologická apod.

Tato služba je placená a každý, kdo ji využívá, podepisuje smlouvu o poskytování sociální služby. (podkridly.cz ©)

Sociální bydlení poskytují také *ubytovny*. Většinou se jedná o pokoj, který má společné sociální zařízení na chodbě. Plně vybavená kuchyňka a popř. společenská místnost jsou součástí ubytovny. Ubytovny neumožňují trvalý pobyt, ale součástí bývá nájemní smlouva. Ubytovny jsou cenově dostupné. (AKLUB, 2007, s. 81)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V naší práci se zaměřujeme na životní příběhy mladých dospělých z dětského domova. Snažíme se přiblížit, co vybraní jedinci prožívali ve svých nelehkých životech, s čím vším se museli vypořádat v průběhu svého pobytu v dětském domově, ale i po dobu pobytu v biologické či náhradní rodině. Co cítili a jak se zachovali v situaci, která se jim jevila jako bezvýchodná. Jelikož se jedná o mladé dospělé, kteří již ukončili vzdělávání a následně se osamostatnili, zaměřujeme se i na citové vazby a vztahy, které jsou u dětí, jež buď přišly z nepodnětného prostředí, nebo prošli náhradními formami péče, značně nestabilní či absentující.

Dále se věnujeme popisu významných momentů, událostí, vzpomínek, světlých i méně radostných chvil, které formovaly životní cestu mladého dospělého. Zajímá nás, zda se jednotlivé příběhy od sebe výrazně liší a co jednotliví informanti považují v jejich příbězích za důležité.

V rámci bakalářské práce jsme si stanovili výzkumný problém: Jaké jsou životní příběhy mladých dospělých, kteří opustili dětský domov a zda jsou úspěšní v sociálních vztazích v dospělosti?

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním cílem našeho výzkumu je popsat životní příběhy mladých dospělých z dětského domova a zachytit zlomové momenty, významné události a osoby, které je na jejich životní cestě ovlivnily.

K naplnění hlavního cíle jsme si stanovili cíle dílčí.

Dílčí cíle:

- Zkonstruovat životní příběhy mladých dospělých z dětského domova.
- Popsat roli osob, které měly pro informanty nějaký význam (vychovatelé, jiní zaměstnanci dětského domova, rodina nebo přátelé, kolegové).
- Popsat zlomové události, momenty, které významně ovlivnily život mladého dospělého v dětském domově.

4.2 Výzkumné otázky

S hlavním výzkumným cílem si klademe hlavní výzkumnou otázku a ta zní:

Jaký je životní příběh mladých dospělých z dětského domova, jaké jsou zlomové momenty, významné události a osoby, které je na jejich životní cestě ovlivnily?

Dále jsme pro výzkum stanovili i dílčí výzkumné otázky:

DVO 1: Jaké jsou životní příběhy jednotlivců?

DVO 2: Jaké jsou role osob, které ovlivnily mladé dospělé na jejich cestě životem?

DVO 3: Jaké zlomové události a momenty významně ovlivnily život mladého dospělého?

4.3 Design konstruovaného životního příběhu

Pro naše téma jsme si zvolili kvalitativní přístup, který dokáže vystihnout významné momenty, a rozhodli jsme se pro design životního příběhu. S ohledem na cíl, kterým bylo sledovat životní příběhy mladých dospělých, jejich pohnuté osudy a hluboké výpovědi, je pro výzkumné šetření vybrán narativní přístup. V tomto případě se výzkumník zaměřuje zejména na vyprávění životních příběhů.

Elliott poukazuje na to, že každý příběh obsahuje hledisko časovosti a kauzality, který obsahuje vyprávění od začátku až do konce. Dále následuje hodnocení, jenž nám pomáhá pochopit význam příběhu, který vytváří vyprávění a jako poslední kontextuálnost, neboť každý příběh je tvořen pro určité posluchače. (Řiháček, Čermák, Hytych a kol., 2013, s. 75)

Formulace výzkumné otázky v narativním výzkumu může mít mnoho podob. Vše se odvíjí od zvoleného tématu. (Řiháček, Čermák, Hytych a kol., 2013, s. 77)

Pro náš výzkum jsme použili design kvalitativního výzkumu. Cílem bylo sledovat nejen životní příběhy mladých dospělých, ale hlavně jejich pocity a emoce. Důležité je zde zachycení, co je pro každého informanta nejdůležitější, čemu přikládají největší váhu. Každý se může zaměřit na něco jiného, někdo na vztahy, události nebo momenty v životě. Výsledkem je životní příběh mladého dospělého a následná analýza tohoto příběhu.

Výhody kvalitativního výzkumu jsou v tom, že získáváme přesný popis jedince při rozhovoru a zkoumáme jev v přirozeném prostředí. (Hendl, 2016, s. 50)

Při kvalitativním procesu studujeme fenomény a problémy v přirozeném prostředí s cílem dosáhnout celkovou představu těchto fenoménů založených na hloubkových údajích a

zvláštním vztahu mezi výzkumníkem a informantem. Cílem výzkumníka je pomocí různých postupů a metod zjistit a reprezentovat, jak jedinci zažívají a tvoří sociální realitu. (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 17)

Důležitá pravidla pro uskutečnění interview

- rozhovor by se měl uskutečňovat pouze ve vhodných situacích a v přirozeném prostředí,
- pro rozhovor by měla být utvořena dostačující časová doba a přítomnost pouze osob, kterých se to týká,
- je dobré začínat obecnými otázkami, které zasvěťí informanta do problematiky,
- je nezbytné vytvořit takové podmínky pro navázání spojení s informantem, aby byl inspirován ke kooperaci. (Chráška, 2007, s. 183)

4.4 Výzkumný soubor

Základním souborem jsou mladí dospělí, kteří vyrůstali v dětském domově a výběrovým souborem pak jedinci, kteří souhlasili s rozhovory a zapojením do našeho výzkumu. Velkou část života prožili v dětském domově a to déle jak 5 let. Výzkumný vzorek se skládal ze tří žen a dvou mužů ve věku od 21-29 let.

Kritéria informantů:

- souhlas informanta,
- život v dětském domově delší jak 5 let,
- věk od 20-30 let.

S dětmi v dětském domově jsem měla možnost navázat kontakt díky své mamince, která zde pracuje. Od dětství jsem se mohla podílet na různých akcích, soutěžích a zájezdech, které dětský domov pořádal anebo se jich zúčastňoval. Díky tomu jsem mohla s dětmi trávit spoustu času, a získala tak přátelství nejen s vrstevníky, ale i se staršími dětmi. S některými přátelství přetrvává dodnes. Jelikož všechny vybrané děti (dnes už dospělí jedinci) dobře znám a částečně sledujeme jejich životní osudy, mám také představu o jejich příbězích. Proto jsme si vybrali záměrně a také oslovili jak chlapce, tak i děvčata.

Pokusili jsme se popsat životní příběhy mladých dospělých a zaměřili jsme se na události a zlomy, které ovlivnily jejich životní cestu. Důležité bylo zmapovat jejich emoce a pocity, které prožívali v určitých etapách svého života. V rámci zachování osobních údajů jsou

všechna jména informantů pozměněna. Rozhovory byly realizovány v dětském domově, kde jedna místnost sloužila k rozhovorům. Následně si mohli informanti projít místa, kde v minulosti vyrůstali.

Tabulka 1 Informace o informantech

Informant	Věk	Délka pobytu v dětském domově	Dosažené vzdělání	Zaměstnání
Natálie	22	12	USO- maturita	Servírka
Viktorie	25	5	SO-výuční list	Dělnice u pásu
Klára	27	9	SO-výuční list	Mateřská dovolená
Radek	21	6	ZŠ	Zedník
David	29	8	SO-výuční list	Svářeč

4.5 Výzkumné techniky

Náš výzkum je kvalitativního charakteru a vzhledem k tématu jsme využili narativní rozhovor. Je typický tím, že předchází získávání dat na základě otázka, odpověď. Při tomto rozhovoru je jedinec pobízen k volnému vyprávění příběhu a je zde předpoklad, že události, které jsou pro jedince důležité, se právě objeví při volném vyprávění. Podle Rosenthalové je důležitý celý příběh o životě jedince bez zřetele na výzkumnou otázku. Rozhovor dělíme na čtyři fáze: povzbuzení, příběh, doplňující otázky pro upřesnění a dokreslení příběhu, zobecňující otázky.

První část je zaměřena na navázání důvěry mezi výzkumníkem a informantem. Tato část se nazývá stimulace. V druhé části je informant požádán o vyprávění od dětství až do současnosti. Snažíme se dozvědět o celém životě informanta nebo o určité etapě života co nejvíce. V třetí fázi na závěr rozhovoru se můžeme dotázat na nejasnosti, které jsme

zaznamenali v průběhu rozhovoru. V poslední čtvrté fázi informant reaguje na kladené otázky typu „*proč*“ pro pochopení nejasností, které se nepodařilo výzkumníkovi objasnit. (Hendl, 2016, s. 176)

Při narativním rozhovoru se snažíme nasměřovat informanta za pomoci vhodných otázek, náznaků a komentářů k tématu, který nás povede k výzkumným cílům. V průběhu vyprávění je naším úkolem podporovat informanta a eventuálně se dotazovat na nesrozumitelné věci. Nemělo by docházet k přerušování vyprávění. Cílem je získání skutečného příběhu. (Miovský, 2006, s. 158)

4.6 Způsob zpracování dat

Rozhovory byly uskutečňovány od měsíce ledna do února 2020 a následně byly přepisovány. S informanty byly naplánovány setkání, které se konaly v prostorách dětského domova. Vždy byl dohodnut čas a termín, tak aby vyhovoval oběma stranám. Všem informantům bylo objasněno, co je cílem rozhovorů. Všichni souhlasili se záznamem rozhovoru a zároveň byli ubezpečeni o anonymitě. To znamená, že všechna jména byla pozměněna.

Významným bodem průběhu celého dotazování je přesný záznam. Nahrávky budou sloužit pouze pro výzkumnou práci a nebude jich nijak zneužito k jinému účelu. V tomto případě jsme použili diktafon, který většinou nemá rušivý vliv na průběh rozhovoru. (Chrásková, 2007, s. 184)

4.6.1 Narativní analýza

Vzhledem k našemu cíli a výzkumné otázce jsme zvolili narativně orientovanou analýzu a zaměřili se na dva mody. Výběr interpretační perspektivy byl zvolen s ohledem na obsahovou stránku dat, ne formální. Proto jsme zvolili přístup holisticko-obsahový a kategoriálně-obsahový. Surová data zpracovaná transkripcí byla připravena, a proto jsme se mohli zaměřit na zlomy a zápletky v příbězích. Hledali jsme spojitost mezi jednotlivými výpověďmi informantů.

Při narativní analýze je na začátek potřeba, aby se opakovaně pročetly rozhovory s informanty a to na začátku bez určitého zaměření v příběhu. U samotné analýzy dat stálým pročitáním dochází k zdokonalování pochopení a konkretizaci analýzy. Je velmi důležité, abychom se na text dívali i z jiného úhlu, udrželi si vytrvalost a nebránili se novým nápadům. Nejdůležitějším se stává věcný časový plán zahrnující jak analýzu textu, tak i dostatečný čas na prohlédnutí si práce s odstupem času. (Řiháček, Čermák, Hytych a kol., 2013, s. 78)

Narativní analýza se zabývá jakýmkoliv lidským výtvořem, jenž zaznamenává konkrétní příběh nebo jeho úsek a ten následně můžeme označit za narativní podklad. Za narativní podklad můžeme považovat např. autobiografie, osobní deník, rozhovor. (Miovský, 2006, s. 242)

Typ analýzy holisticko-obsahový

Tazatel je zaměřen na obsah životního příběhu a dívá se na něj jako na celek. Je zde snaha co nejvíce vystihnout postoje, zápletky, zásadní témata neboli hlavní témata, kde budeme hledat společné znaky v příbězích. (Čermák, 2006, s. 13). Cílem této analýzy je získání příběhů od informantů a následné vžití se do nich. Velmi důležité je pochopení výpovědí a to dosáhneme opakovaným pročitáním textu, který je chronologicky uspořádán. Do textu jsou zvýrazňovány jednotlivé části, které jsme pokládali za důležité. Zaměřili jsme se na hlavní témata, která tvořila základ rozhovorů (dětství, dětský domov, rodina, škola, vstup do samostatného života, pohled do budoucna). Nakonec jsme tyto hlavní témata více rozebrali a doplnili je malou ukázkou z rozhovorů. Tyto ukázky jsou ponechány v původním znění tak, jak byly získány od jednotlivých informantů. Na konci analýzy byl celý příběh stručně shrnut.

Typ analýzy kategoriálně-obsahový

Pro tento typ analýzy jsme se snažili mezi pěti příběhy najít společné znaky ale i odlišnosti. Postupovali jsme tak, že jsme si znovu pročetli jednotlivé příběhy a barevně si značili výroky, které se v příbězích opakovaly. Podle Chrze a Čermáka (2011, s. 439) je to podobný způsob postupu jako u obsahové analýzy. Z textu jsou zvoleny jednotlivé výpovědi, které jsou shromážděny do kategorií, buď dříve určených, nebo zvolených během analýzy. Ze získaných dat jsme opět vybírali jednotlivé věty, který byly důležité pro zvolené výzkumné otázky. Ty jsme pak nechali v původním znění.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Pro analýzu dat jsme zvolili narativně orientovanou analýzu, kterou jsme sledovali ve dvou perspektivách. Záměrem holisticko – obsahového modusu je sestavení jednotlivých příběhů získaných od jednotlivců.

5.1 Modus holisticko - obsahový

5.1.1 Zkonstruovaný životní příběh č. 1 – NATÁLIE

Rozhovor s Natálií se uskutečnil na konci měsíce února v prostorách dětského domova. Na termínu jsme se domluvily přes sociální síť. Natálie byla se vším seznámena a následovala první otázka na dětství. Hned na začátku rozhovoru byla nervózní, šlo poznat, že její příběh a vzpomínky jsou velmi silné a nevěděla jak začít. Uklidnila jsem ji, řekla, že má na odpovědi čas a nemusí nikam pospíchat. I přes zmíněné rozrušení jí nedělalo problém vyprávět svůj životní příběh. U některých odpovědí byly kladeny doplňující otázky pro lepší pochopení příběhu. Při vyprávění Natálie mnohdy přemýšlela, jak v příběhu pokračovat dál, ale vždy nakonec navázala tak, aby věta dávala smysl. Natálie se snažila vyprávět co nejvíce a ke konci rozhovoru se úplně uvolnila. Šlo poznat, že se napětí uvolnilo.

Následující text je zaměřen na hlavní témata, která tvořila jádro rozhovoru.

Dětství:

Natálie měla náročné dětství, největší oporou už od jejího útlého věku byly pro ni sestry, které jí nahradily rodiče. *Mě a mé sestry odebrali, mě dali do kojeneckého ústavu ve Zlíně, sestry dali do dětského domova v Uherském Hradišti. Jakmile jsem dovršila nějakého věku, tak mě dali za sestrama do Uherského Hradiště a tím, že jsme měly jedna druhou, tak to bylo o dost jednodušší. Sestry mi nahradily rodiče v určitých věcech, takže jsme nebyly na nic samy. Natálie měla tři sestry, v roce 2004 se nám narodila další sestra, ta nejmladší, kterou taktéž odebrali rodičům, takže už taky šla do kojeňáku a potom vlastně taky do dětského domova za náma, ale to už zase odešly ty dvě nejstarší.* (Natálie, s. 1)

Dětský domov:

Vzpomínky měla Natálie na dětský domov velmi pozitivní. *Já na dětský domov jako vzpomínám v dobrém, mně se tam jako líbilo, dá se říct, že nám tam nic extra nechybělo, tím, že jsme nepoznaly vlastně život v rodině, tak jsme neměly s čím porovnávat, tím pádem*

jsme to vzaly, tak jak to bylo. Co se týkalo volnočasových aktivit, mohla si vybrat cokoliv, co by ji naplňovalo. Dětský domov mi umožnil se rozvíjet v různých aktivitách, jako třeba ten tanec nebo nějaké zajímavé kroužky. Bylo mi umožněno chodit do kolika kroužků a do jakých kroužků jsem si vybrala a vždycky mě v tom podporovali. Natálie popisuje, jaké měla skvělé tety v dětském domově, měly o děti zájem a snažily se je rozvíjet. Věnovaly se nám tam, dávaly si záležet na tom, aby nám to aj ve škole šlo, učily se s náma. Sestry byly pro ni velkou oporou, byla s nimi v každodenním kontaktu. Že tam ani kolikrát neměl člověk pocit, že je někde zavřený nebo takhle, jsme to měly dost rodinné na našem bytě. Aj děcka jsme tam měly super, ale tím, že jsme tam měly sestry jedna druhou, tak to bylo hodně dobré. Kvůli stresu, který si Natálie nesla už od malička, měla zdravotní problémy. Určitou dobu mi bývalo hodně špatně od žaludku skrz stres. To si myslím, že pramenilo od malička... z té situace, která byla v rodině. V tomto období byly pro ni největší oporou sestry, volnočasové aktivity a paní ředitelka. To byla asi taková největší podpora a celkově i ty kroužky, díky nim jsem přišla na jiné myšlenky... já jsem žila jenom kroužkama, dá se říct, že určité období toho života jsem žila pouze kroužkama a dalšíma akcema, poznala jsem nespočet super lidí. Myslím si, že mně hodně pomáhal pohyb. (Natálie, s. 1)

Rodina:

Rodinné vztahy Natálie popisuje smutně. Jednu část rodiny nestihla poznat a druhá část nejeví zájem ani o jednu ze sester. *Tety a strýcové nejevili nikdy nějaký extra zájem, co se nás týče, takže s těma ne, a babičky a dědečky nemáme, nikdy jsme je nezažily. Pouto s rodiči se zpřetrhalo už dávno, ještě když byla Natálie malinká a dnes již nemá zájem o obnovu. S rodičema vztahy nejsou a už ani nebudou, nejsme naivní nebo aspoň já. Poznala jsem, že už to nikdy nebude mít to, co to mívalo, s nima nemá cenu to řešit. O rodiče jsme bohužel přišly už tehdy, kdy přišli oni o nás. Rodiče zavřeli a nás dali od nich pryč. Takže ne. (Natálie, s. 2)*

Škola:

Školní léta byly pro Natálii bezstarostné, do kolektivu zapadla a našla si kamarády na celý život. *Sedla jsem si s třídníma učitelama, myslím si, že to bylo hodně dobré, našla jsem si kamarádky, se kterými jsem v kontaktu do teď nebo s jednou hlavně. Natálii přijmuli spolužáci mezi sebe, začátky byly těžší, protože děti nechápaly, že nemá rodiče. Potom jakmile to začali chápat, tak to bylo super. Nikdy mě třeba jedna určitá osoba nedala najevo,*

že bysme byli o něco míň. Ještě někdy mi ona dokonce záviděla, věděla jak já se mám. Takže jo, ve škole to bylo fajn. Na střední taky, ale na základku mám pěkné vzpomínky, ale mě škola nikdy moc nebavila. (Natálie, s. 2)

Vstup do samostatného života:

Tohle období bylo pro Natálii nejtěžší, pocity neznáma, samoty, otázky, co bude dál. Dvě nejstarší sestry si už žily každá svůj vlastní život, ta druhá dokonce tisíce kilometrů daleko. *V té době to bylo dost těžké. Asi to, že tam pro mě nikdo nebyl, nikdo se nezeptal jak mi je. Nebo jak jsem se cítila. Najednou má člověk všechno a ze dne na den přijde o všechno. Bylo mi 14 nebo 15. A ze dne na den mi bylo všechno sebrané. Bohužel v této etapě života byla na to sama. Každá ze sester si řešila svůj život. Každá si řešila svoje, jak plynul čas, tak se to dalo časem dohromady. Ale v té době to bylo těžké. Jelikož se jedna ze sester rozváděla. Další žije v zahraničí a další zajímali muži. Nejmladší trpěla nejvíc, ta trpěla od mala. A trpí doted', bych řekla. (Natálie, s. 2)*

Pohled do budoucna:

Natálie je nyní se svým životem spokojená, až na vztah s rodiči, nyní s nimi bydlí i s nemladší sestrou. Jedině díky ní neodešla od rodičů, snaží se ji chránit a pomáhat v těžkých situacích. Rodiče po léta hledají jen viníky své minulosti a obviňují všechny kolem sebe. Čas se pro ně zastavil před více jak dvaceti lety. *Čekáme, až bude nejmladší plnoletá a odbouráme se od rodičů. Rodiče pokládají svým dětem za vinu, že jim je odebrali z péče a museli jít do dětského domova. Ovlivňuje to na naše životy a oni nehledí na naše životy. Že my jsme v práci a oni jsou doma a píšou nám, že se zabijí a takové věci. A že my musíme v té práci fungovat nebo že jsou doma policisté, co má ta nejmladší dělat. My jsme v práci, nikdo nic neví, takže to nemůžeme nijak řešit. Mně je tohle už tak nějak jedno, ale další sestry to v určitém smyslu ovlivňuje. Jsou z toho špatné a stresují se. Ale jinak jo, jsem volná. (Natálie, s. 2)*

Upřesňující otázky:

Zajímalo mě, zda Natálie udržovala kontakty s někým z dětského domova po odchodu.

Děti vůbec, nikdo. Měla jsem kamarádku, která se nedokázala přenést asi přes to, že jsem šla domů a ona tam zůstala a na tom to zkrachovalo. Přitom jí nikdo nikdy nepředhazoval,

že by se měl někdo líp. Bohužel, to mě docela donedávna mrzelo, že to tak dopadlo, ale zkoušely jsme to nějak i s tou další sestrou slepit, ale když někdo nemá zájem, tak to bohužel nejde. Já jsem se asi celá nějak uzavřela do sebe. (Natálie, s. 2)

V rozhovoru Natálie zmínila, že šla z dětského domova domů ještě před dovršením plnoletosti. Zajímalo mě, co prožívala.

Peklo. Asi tak bych to nazvala. Natálie spolu se sestrami si dodnes vyslechnou od rodičů, jak za vše mohou ony. Dneska se na to člověk, když je plnoletý, dívá jinak, už se můžeme sebrat a jít pryč, nikdo nás nedrží. Máme volné ruce, dnes mám imunitu, co se rodičů týče, na tyhle kecy. Ze dne na den bez jakékoliv pomoci, psychické, člověk neměl rodiče, i když je fyzicky tam měl. Neměl nikoho, kdo by ho psychicky podržel, oni do nás „hučeli“ vyhazovali nás a tak. (Natálie, s. 2-3) Natálie tohle nějakým způsobem filtruje, jak sama říká je „obrněná“ ale její nejmladší sestra je na tom hůř. Ta nejmladší s tím bude bojovat hodně dlouho, dokud nevyhledá odbornou pomoc. Je to citově uzavřený člověk, taky nikoho velice nemá, s kým by řešila klasické každodenní problémy. Ta to bude mít v životě hodně těžké, ale je šikovná, učí se, snaží se, chodí do kroužků. Ona nemá nikoho, nemá z nikoho autoritu. (Natálie, s. 3)

Pro Natálii hraje velkou roli sebevědomí. *Mám občas takový pocit, jakoby velká část mě zůstala v dětském domově. Jenom část je teď ve mně. Člověk, když žije v dětském domově, žije život v nějaké bublině. Potom člověk o sobě pochybuje, když vyjde. Jestli ho společnost přijme, když není „normální“, že se ti lidi cítí méněcenní vůči dnešní společnosti, vůči ostatním lidem. Natálii dal domov vše, co je nutné k samostatnému životu, podle ní jí dal více, než některým dětem, které mají domov. Podívali jsme se na různá místa, poznali jsme super lidi, i co se týče známých osobností. Mám spoustu zážitků a vzpomínek. (Natálie, s. 3)*

Shrnutí interview:

Natálie měla těžké dětství, prošla si kojeneckým ústavem a nakonec byla umístěna do dětského domova. Má další 4 sestry, které byly pro ni v dětském domově velkou oporou i přestože 2 nejstarší opustily zařízení brzy. První roky v dětském domově byly pozitivní, jelikož nepoznala život v rodině, nic jí nescházelo. Mohla se věnovat spoustě aktivit, kterými jednu dobu žila. Nejtěžší pro ni byl stres, který pramenil odmalička ze situace, která byla v rodině. Vztahy s rodinou jsou špatné, s rodiči nevychází a ani ji to už nemrzí, nejlepší vztahy má se sestrami. Na školní léta vzpomíná dobře, našla si kamarády, se kterými se vídá dodnes. Nejhorší chvíle zažívala po odchodu z dětského domova zpět k rodičům, kdy se

potýkala s pocity bezmoci, otázkami, co bude dál, zda to zvládne. V tuto dobu byla na to sama, jelikož se sestry potýkaly s vlastními problémy. Když se Natálie vrátila z dětského domova domů, zažívala doslova peklo, rodiče jí stále vytýkali, že za vše může ona se sestrami. Dnes je již obrněná proti podobným narážkám ze strany rodičů, ale bohužel, nejmladší ze sester to bude mít ještě v životě těžké. Nyní se cítí Natálie volná, čeká, až bude nemladší sestra plnoletá a mohou se úplně odstříhnout od rodičů a žít si vlastními životy.

5.1.2 Zkonstruovaný životní příběh č. 2 – VIKTORIE

S Viktorií se rozhovor uskutečnil v prostorách dětského domova na konci měsíce února. Na čase i na místě jsme se dohodly přes mobilní telefon. Viktorie se sama ráda vracela do dětského domova a těšila se i na setkání s tetami, se kterými trávila spoustu času. V první fázi rozhovoru jsem Viktorii seznámila s mým tématem práce a hlavně, čeho se bude rozhovor týkat, po souhlasu s nahráváním následovala první otázka, na kterou Viktorie reagovala ihned, působila vyrovnaně a věděla co říci. Rozhovor probíhal v klidném duchu, Viktorie byla uvolněná, ale u některých otázek, bylo poznat, že to jsou pro ni velmi smutné vzpomínky. U jedné otázky sdělila, že mi nebude vyprávět vše, jelikož by to bylo pro ni nepříjemné. V některých částech byl příběh nejasný a musela jsem se doptávat, abych více porozuměla. I přes to byla atmosféra příjemná a na konci rozhovoru jsme si ještě přátelsky popovídaly.

Dětství:

Viktoriino dětství bylo radostné, ale i smutné. Své pravé rodiče nikdy nepoznala, v necelých dvou letech byla adoptována. Jen vztah k mamince byl jaksí stále chladnější a surovější. Jako dítě se ale neměla špatně. *Jezdili jsme na dovolené, taťka pro mě udělal první, poslední. S mamkou jsme jaktakž vycházeli, taky jsem nebyla svaté dítě, všichni jsme dělali nějaké ty problémy, ale postupně jsem cítila, že s mamkou ten vztah je prostě takový, že není prostě v pořádku. Proto jsem více tíhla k taťkovi, babičce a dědovi.* Díky mamince, která ji od začátku nechtěla a dávala jí to jasně najevo, začala utíkat z domova. S ostatními členy rodiny měla velmi dobré vztahy. *S babičkou a dědou jsem jezdila do Ameriky k moři třeba na dva měsíce, protože babička tam má sestru, tak jsem jezdila k nim na dva měsíce. Babička, děda, taťka by pro mě udělali první poslední.* (Viktorie, s. 1)

Dětský domov:

Ještě před dětským domovem byla Viktorie v diagnostickém ústavu v Brně, kam se dostala kvůli utíkání z domova. Tam, dostala na výběr. *Já jsem byla v Brně v tom diagnostáku, skrz to utíkání a ptali se mě, jestli bych se chtěla vrátit, no já jsem řekla, že jo, ale že mám strach, že budu zase utíkat. Tak mě ten diagnosták nabídl, že bych šla do toho domova. Postupem času jsem měla možnost jít domů, jenže maminka to pokazila, tak jsem zůstala v domově. Domů jezdila Viktorie na víkendy a Vánoce. Vztahy mezi ní a maminkou nebyly dobré a tak se vždy těšila na návrat do dětského domova. Začátky v dětském domově byly pro Viktorii těžké, musela si zvyknout na nové prostředí a lidi. Postupem času si našla nové kamarády, ale i přes to byla pro ni v dětském domově nejtěžší faleš, se kterou se tam setkala u dětí. *Bylo těžké rozpoznat komu důvěřovat a komu ne.* (Viktorie, s. 1)*

Rodina:

Dnes Viktorie vztahy s rodinou neudrží, díky určité etapě života, kterou si prošla a tu zmíním později.

Škola:

Viktorie měla náročná školní léta. Na základní škole měla sice kamarády, ale byla i šikanovaná. V 8. třídě se dostala do nové školy. *Tak to byla půlka osmičky, to bylo pro mě nejtěžší, tenkrát tady na Unescu. Tam byl ten kolektiv horší s děčkama, v té době nevím, jestli věděli, že jsem z domova, ale myslím, že určitě. Posmívali se mi, necítily jsme se v té třídě dobře.* Viktorie se bála mluvit před třídou a tím to bylo horší, postupem času přestala chodit na odpolední výuku. *Chodila jsem do domova a říkala jsem, že nám ty hodiny odpadly. Potom se stalo, že přišel můj třídní učitel do domova, že nechodím na odpolední hodiny.* Viktorie nic nepopírala, přiznala se, že na odpolední hodiny opravdu nechodila a tato situace se musela řešit. Jejím největším problémem bylo, že se nikomu nesvěřila. *Když jsem měla nějaký problém, tak jsem to neřekla, to byla ta chyba, radši jsem to držela v sobě a neřekla jsem to nikomu.* Problémem bylo, že Viktorie nevěděla, komu by se mohla svěřit, nechtěla si nikomu stěžovat a jelikož to bylo v době, kdy nebyla v domově dlouho, děti tam neznala, neměla možnost to říct třeba kamarádce. Viktorie se dostala na hotelovou školu, kde začala studovat obor kuchař – číšník. Jako malá pomáhala babičce s vařením a velmi ji to bavilo. Bohužel ve druhém ročníku nastal zlom, kdy ji škola přestala bavit. Chtěla raději pracovat s dětmi a pomáhat jim. Říká, že už nešlo odstoupit od studia a musela školu dodělat. *Začala jsem chodit na praxi, tam jsem potom nechodila, chodila jsem jakoby za školu a dá se říct,*

protože na té praxi tam byl člověk, se kterým jsem se, ne že nepohodla, ale prostě, nebyl mi příjemný. Takto se ten člověk k učňům nemůže chovat. Viktorie neměla zrovna vzornou docházku a to se vždy po určitém čase zjistilo i v dětském domově. Byla nešťastná a stále sama se svými školními průšvihy. Nakonec však učební obor zdárně dokončila. No prostě jak říkám, nebyla jsem bezchybný člověk, každý dělá ptákoviny, průsery. Postupem času jsem tu školu dodělala. (Viktorie, s. 2)

Vstup do samostatného života:

Pro Viktorii byl odchod z dětského domova úlevou, ale měla svou hlavu, neposlouchala rady od ostatních, svět viděla růžově a postupem času se dostala až na úplné dno. Zažila za krátký čas mnoho špatného a smutného. *Přemýšlela jsem, že ukončím svůj život, nebavilo mě to. Viktorie si prošla týráním, využíváním, zneužíváním, nucením do věcí, která ona sama nechtěla. Dostala se do skupiny přátel, kterou nazývala rodinou. Právěže potom jsem se dostala do rodiny, o které jsem si myslela, že jako bude dobrá rodina, že se chytím, že budu chodit do práce, vydělávat si peníze, najdu si postupem času byt, půjdu do bytu nebo do podnájmu, jenže omyl. Rodina nechtěla, aby Viktorie chodila do práce, našla si své bydlení a zašlo to až tak daleko, že musela pro ně krást. Zneužívali mě, dělali ze mě tu nejhorší, oni byli ti svatí, hodně jsem si tam prožila. V této části mi Viktorie řekla, že mi nechce říci úplně vše, protože se jí začínají vracet všechny vzpomínky, které v tu dobu prožívala a to nechtěla. Skončilo to potom tím, jako zamykali mě aj v baráku a všechno vyvrcholilo tím, že mě jedna osoba popálila žehličkou na vlasy. Nalili prvně do mě víno, skoro celou láhev, byla jsem opilá, skoro nic jsem si nepamatovala, jenom jsem ucítila pálení, že mi dala žehličku na malíček a spálila mi ho, byl to první nebo druhý stupeň popálení. (Viktorie, s. 2-3)* Jednoho dne byla Viktorie sama doma s dětmi, které hlídala a to se nestávalo často, aby někdo z dospělých nebyl na bytě. Viktorie si všimla telefonu, která byl pro ni záchranou. *To byla opravdu náhoda. Jinak nevím, to bych se z toho baráku asi nedostala. Napsala jsem kamarádovi, který byl v azylovém domě, napsala jsem, že jsem zavřená v domě, že chci jít pryč. Kamarád zavolal na polici, která na druhý den přijela do azylového domu. Policie začala vyslyšet Viktorii a její kamarádku, se kterou pak bydlela. Po výsledku Viktorie strávila celý den na policejní stanici, kde jim řekla vše, co se dělo. Za nějakou dobu se konal soud, kterého se nechtěla z mnoha důvodů zúčastnit. Nechtěla jsem je vidět a měla jsem strach. Protože, to máš Přerov, cigány, nevíš, co od nich očekávat. Tam jsou schopni jakože všeho. Nakonec to proběhlo beze mě, ta holka dostala trest, myslím rok. (Viktorie, s. 3)*

Pohled do budoucna:

Viktorii se nyní velmi daří a je spokojená. I přes všechno, čím si prošla, má nyní přítele a čekají rodinu. Vše se obrátilo k lepšímu.

Doplňující otázky:

Zajímalo mě, jak Viktorie přišla ke zmíněné rodině, ve které prožila nejtěžší chvíle.

Se zmíněnou kamarádkou byla Viktorie v kontaktu už od pobytu v dětském domově. Poté e bydlela nějakou dobu ve Zlíně, kde s ní navazovala více a více kontakt a už v té době jezdila do Přerova do azylového domu.

Shrnutí interview:

Navzdory tomu, že byla Viktorie adoptované dítě, měla do určité doby šťastné dětství. Jezdila s rodiči ale i s prarodiči na dovolené, měla spoustu kamarádů, ale zvrtilo se to ve chvíli, kdy začala utíkat z domova díky mamince, která ji adoptovat vůbec nechtěla. Bylo to přání pouze jejího otce, který věřil, že se situace obrátí k lepšímu. Viktorie šla do dětského domova dobrovolně, první léta byla ze začátku náročná, než si zvykla na nové prostředí, děti a školu. Postupem času navázala bližší vztah jak s tetami, tak si našla i nové kamarády. S rodinou nyní vztahy neudrhuje, svěřila se, že své pravé rodiče nikdy nehledala a asi ani hledat nebude. Školní léta byla pro ni náročná až potom, co přišla do dětského domova a nastoupila na novou školu. Tam se jí děti posmívaly za to, že je z dětského domova a to ji donutilo k tomu, že začala chodit za školu. Vstup do samostatného života byl pro Viktorii doslova peklem. Prošla si tím nejhorším, zneužíváním, týráním, byla nucena krást. Na tuto etapu života nerada vzpomíná. Některé útržky ze života raději nebyly ani vyřčeny, jsou pro ni dodnes velmi temnou vzpomínkou. Po odžití si všeho zlého je nyní Viktorie šťastná a spokojená, čeká s přítelem rodinu a těší se na novou etapu života.

5.1.3 Zkonstruovaný životní příběh č. 3 – KAROLÍNA

Rozhovor s Karolínou proběhl ve stejný den jako s Viktorií a to na konci měsíce února. Domluva probíhala přes mobilní telefon. Ještě před začátkem rozhovoru, byla Karolína obeznámena s tématem a ujištěna, že nebude použito její pravé jméno. Se vším souhlasila a ještě dodala, že nemá problém mi říct vše a ráda mi odpoví na mé kladené otázky. Atmosféra při samotném rozhovoru byla velmi příjemná, Karolína je usměvavý, upřímný, radostný člověk a i když život neměla lehký, vyprávěla ho s klidem a úsměvem. Její odpovědi byly

vždy pohotové a věděla, co říct. Nestalo se, že by otázce nerozuměla nebo odbočila od tématu.

Dětství:

Karolína byla velmi chytré a bystré dítě, už jako malá vnímala, že je něco špatně. Maminka pro ni byla svatá a tatínek zlý alkoholik, který bil svou ženu a děti. *Když nebyly peníze na alkohol, tak bylo zle. Takže policie na dennodenním pořádku.* Na policii volala vždy Karolína a to i osmkrát do týdne. *Už mě znali, protože jsem vždy volala já. Řekla jsem jenom tady Karolínka, tatínek nás bije a už jeli, takže už věděli kde.* Postupem času se situace vyostřovala, nebyly peníze na jídlo a otec neměl na alkohol. Tato situace spouštěla další agresivní chování namířené proti rodině. Její maminka nikde nepracovala a Karolína to v té době nevnímala jako něco špatného. *Myslela jsem si, že je maminka hodná, že je nejlepší.* Jednoho dne, když byla Karolína ve škole, jí bylo oznámeno, že si má sbalit všechny své věci. *To ti řeknu přesně, to bylo 18. 2. 2001, bylo úterý o půl 10 odpoledne, druhá hodina matematiky, byla jsem ve třetí třídě. Přišel pan ředitel a řekl, že si mám vzít všechny věci a počkat v šatně. Já jsem nevěděla, co je to počkat v šatně, nebo sbalit všechny věci, já jsme si poskládala papuče na své místo, kde by měly být, posbírala jsem si pytlíček, všechno jsem si porovnala a nechala tam. Všechno jsem si nechala ve škole, nevěděla jsem, co je to dětský domov.* Ve škole byla i její starší sestra, která asi tušila, co se děje. *Strašně na mě křičela, že musíme utéct, že se schováme na hřbitov a z toho hřbitova utečeme zpátky za maminkou. Já jsem nechápala proč.* Poté jí sociální pracovnice oznámila, že si udělají malý výlet. Karolína to brala jako super nápad, ale její sestra byla hysterická a chtěla se se svou maminkou rozloučit. Poté byly obě sestry odvezeny do dětského domova. Karolína si velmi dobře pamatovala, jak se v té době cítila. *Přijeli jsme tady na to parkoviště a já jsem se podívala na ten žlutý domeček se zahradou a byla jsem strašně šťastná. Já jsem byla veselá, řekla jsem si, tady chci bydlet, čistý domeček, čisté pokoje, čisté oblečení. Pro mě to dětství nabralo jiné obrátky. Z prostředí, ve kterém Karolína dříve žila, kde byla podvyživená a s modřinami, špinavá, nebylo jídlo, čisté oblečení a ani pokoje, a najednou se vše obrátilo k lepšímu. Pro mě byl tohle krásný nový začátek. Řekla jsem si, že tohle je to, co potřebuju.* (Karolína, s. 1)

Dětský domov:

Když přišla Karolína i se dvěma staršími sestrami do dětského domova, bylo jí osm let. První léta pro ni znamenala pohodu, spokojenost, cítila, že má domov, kde má svůj pokoj, který

může sdílet se sestrami. Jelikož byla Karolína nejmladší, bála se, že v domově zůstane sama. *Sestry se potom začaly jedna přes druhou přelit a slíbily mně, že na mě počkají a opustily mě, pro mě to bylo další zklamání, co se týče rodiny.* Ve škole se setkávala s názory spolužaček, které nadávaly na své rodiče, a to ji velmi mrzelo. *Mně to přišlo líto, protože matka nám nezavolala, nenapsala na Vánoce, když slíbila, že přijede, tak jsme se jako holky načančaly, nachystaly, čekaly u dveří, jedna hodina odpoledne nic, dvě hodiny, už to bylo podezřelé, ve čtyři hodiny už nás musela vychovatelka odtáhnout od dveří, ať se znova převlečeme do tepláček, načesané culičky, takže zklamání, samozřejmě a každým dnem bylo zklamání, když řekla, že dojde, ale nikdy nepřišla.* Nejhorší pro ni bylo, když ve škole slýchávala jak ostatní spolužáci, říkají o svých rodičích, že jsou zlí, nic jim není dovoleno. *Tak já jsem si v duchu říkala, co bych já dala za mámu. Začala jsem to vnímat jinak, mamka mi začala chybět. Bylo to takové citově zvláštní pro mě. Já jsem radši nadávala na vychovatelky a strašně moc se mi to líbilo.* V pubertě nastal u Karolíny kritický náhled na život, jednání s dospělými bylo obtížné, jídlo, které v domově tak milovala, se jí najednou nelíbilo. *Dřív, když jsem přišla do domova, tak jsem jedla jak urvaná ze řetězu, protože jsem v životě neměla tolik jídla. Pro mě to bylo ze začátku z té skromnosti, že si toho člověk strašně moc vážil, ke konci zas rybí pomazánka, kdo to má furt žrat.* V dětském domově bylo pro ni nejtěžší vybudovat si k někomu důvěru. Jelikož zažila již v útlém věku velké zklamání od své maminky, ale i od sester, měla velký problém někomu důvěřovat. Jednou, když sebrala odvalu a šla se vyzpovídat vychovatelce, vždy o tom každý věděl. *Časem jsem zjistila, že se spousta vychovatelek chovala tak, že pomlouvaly, chovaly se jako drbny. Pro mě tohle byl problém, k nikomu jsem neměla důvěru a nerada jsem se někomu svěřovala.* Ten moment, kdy přestala mít ke komukoliv důvěru byl tehdy, kdy čekala jako malá u dveří dětského domova a nikdo nepřišel. *Pro mě to bylo strašně zklamání. Tak to bylo se mnou pořád, že jsem nikdy nikomu nechtěla důvěřovat v domově, to bylo to nejtěžší, získat si něčí důvěru, nikdy jsem nikomu nechtěla důvěřovat.* (Karolína, s. 2)

Rodina:

Karolína neměla štěstí v lásce. Našla si partnera, který měl problém s alkoholem. Tím se jí vrátily vzpomínky na to, co prožila v dětství. V té době už měla syna. *Nechtěla jsem tak se svým synem žít. Chtěla jsem žít normální, slušný život, což se mi kupodivu podařilo. Rozhodla jsem se, že od něj odejdu, že od něj uteču a začnu nový život. Když jsem od něj zbitá utekla, tak jsem nevěděla, kam se vrátit. Už nebyli rodiče ani ten domov, nevěděla jsme si rady, co teď, kam složím hlavu s dítětem.* (Karolína, s. 2-3) Ač nechtěla, byla nucena se

vrátit ke svým rodičům. *Můžu říct, že to byla opravdu velká zkušenost, protože už bych tu chybu nikdy neudělala.* Doufala, že se rodiče změní, bohužel se mylila. Když viděla, jak její maminka žije, vzpomněla si na chvíle, kdy na ni byla hodná, četla jí pohádky, nikdy jí neublížila. *Tak jsem si říkala, že teď ji pomůžu a budeme žít spolu slušný život, takový, který jsme nikdy nežily.* Rozhodla se, že najde byt, o kterém by nikdo nevěděl, kde by mohla začít s maminkou a se synem od úplného začátku. Karolíně se podařilo vše zařídit na její 20. narozeniny. V té době byla na mateřské dovolené a musela se vzít půjčku, aby zvládla platit nájem. Po čase zjistila, že starost o svou matku a dítě nezvládne sama, také ji zastihly finanční potíže, kdy pouze mateřská dovolená bez jiných příjmů nestačila. Karolína byla mladá a vzhledem k věku maminky ji napadlo, že si najde ona práci rychleji a maminka by se starala o syna. Karolína začala pracovat jako servírka. *Vydělávala jsem, jak to jen šlo, od rána do večera, ze začátku to klapalo, jenže za dva měsíce našeho soužití, kdy jsem jí zařídila rozvod, zařídila jsem jí potravinářský průkaz, aby mohla normálně pracovat, aby mohla fungovat, zařídila jsem jí lékaře.* Svě mamince nakoupila nové oblečení, upravila ji. *Dala jsem jí do městského stylu, protože žila v teplákách na vesnici, vlasy šedivé až po kotníky, prostě jak nějaká babka v pralese, dala jsem si ji do latě, že to bude fungovat.* Aby sama ušetřila nějaké peníze, začala do práce jezdit 11 km na kole. Pracovala od rána až do pozdních hodin. Fungovalo to, až do té doby, než se jednou vrátila z práce dříve. *Tak jsem zjistila, že o mého syna nebylo postaráno. Nebyl okoupaný, byl hladový, plakal, jídlo, které jsem nakoupila, zmizelo z ledničky a tak říkala jsem si, co se děje, kam to dává, dávala jsem mamince 1000 korun na týden.* Tyhle peníze měla maminka na pečivo a nějakou uzeninu, jinak velké nákupy dělala Karolína sama. Bylo jí podezřelé, kam se jídlo vytrácí. Den před tím, kdy si chtěla vzít v práci volno, prasklo jí slepé střevo. Po cestě do nemocnice, měla nehodu, naštěstí se jí nestalo nic vážného. V nemocnici byla pouze den, a protože se bála, jak to její maminka zvládá doma, podepsala v nemocnici revers. Z postele sledovala maminku, jak se stará o jejího syna, vždy bylo vše v pořádku. Poté co se vrátila Karolína do práce, vracela se domů a byla zděšená, co nacházela. *Vrátila jsem se z práce a třeba zlomený nůž, kuchyňská linka od krve, syn uplakáný, nevyprané, nevyžehlené, nenavařené, základní věci, které by měla doma stíhat.* Následně zjistila, že veškeré jídlo dávala jiné rodině, kterou našla ve městě. *To mně přišlo zvláštní, to jsem řekla a dost, já se snažím nás živit, žít slušný život a tak to pokazila.* Tohle byla pro Karolínu poslední kapka. Sbalila své mamince věci a vyhodila ji. Velmi ji to zkomplikovalo život, byla zadlužená, zůstala na výchovu syna sama a bez práce. *Když jsem přišla o práci, nezvládala jsem platit nájem, neměli jsme z čeho žít,*

takže jsem pustila byt. Karolína si našla pronájem v jedné místnosti bytu. Tím se definitivně zpřetrhaly vztahy s rodiči. S otcem jsem se neviděla strašně dlouho no a potom jsem se poznala s mým partnerem, začali jsme spolu normálně fungovat. Takže takhle rodiče. (Karolína, s. 3-4) V době, kdy se Karolína odstěhovala se svou maminkou, kontakt se sestrami neudržovala téměř žádný.

Nejstarší sestra se starala o otce, který díky opakujícím se mozkovým příhodám zůstal upoutaný na lůžko. Karolíně rodina vyčítala, že se o otce nezajímá. *Já jsem jim řekla, jak on se staral o mě, tak já se o něj budu starat úplně stejně, to znamená nijak. Jak se říká, že se na každého vaří voda, tak na něj se převarila. Je to karma zdarma.* Další sestra se jí vyhýbala, ze stejného důvodu, že neměla Karolína zájem o otce a nechtěla přispět na případný pohřeb. *Na pohřeb nedám ani halíř, protože když mně bylo nejhůř a neměla jsem kam s dítětem jít, tak mně ani jeden z rodičů nepomohl.* (Karolína, s. 4)

Škola:

Na základní škole se Karolína cítila poprvé jako mezi kamarády. Ve školce byla šikanovaná, kvůli tomu, že nepocházela z bohaté rodiny a byla tmavší pleti. *Vždycky tam byl nějaký problém, který vnímali, že je všechno špatně, já jsem do školy nerada chodila.* Pocit, který měla na základní škole, že ji nikdo nesoudí podle toho, jak se obléká, jaké je pleti, ji dělal šťastnou. *Pro mě to bylo poprvé v životě takové jako opravdu přátelé, že jsem si tam našla kamarády a scházíme se dodnes.* Na střední škole už takové štěstí neměla. *To byly takové nafintěné fíflenky, holky, které si hrály na značkové oblečení a já boty od Vietnamce a bylo zle.* (Karolína, s. 4) Karolína zažila i období, kdy se dostala do party, kde si vyzkoušela cigarety, marihuanu, falšovala podpisy vychovatelek. Střední školu nedokončila kvůli těhotenství.

Vstup do samostatného života:

Karolína se nejvíce těšila na volnost a svobodu. *Na to, že mně nikdo nebude říkat, v kolik mám být doma nebo, že mám umýt nádobí, jinak nikam nejdu, pro mě to byla okamžitá volnost, úplně neuvěřitelným způsobem to byla volnost, úžasná věc, prostě svoboda. Krásný pocit.* Ten den si dala předsevzetí, že svému synovi poskytne lepší život, než měla ona sama. Porazila nepřízeň osudu a radovala se. *A podařilo se, i když to bylo někdy hodně kruté, že jsem měla špatnou volbu chlapa, ale zvládlo se to.* (Karolína, s. 4)

Pohled do budoucna:

Když byla Karolína malá, měla jedno přání. *Abych měla velký dům s francouzským oknem, dvě auta a manžela právníka. Když se mě někdo zeptal proč právníka, tak jsem řekla, že vydělá hodně peněz a nebude doma.* (Karolína, s. 4) Toto přání se jí splnilo. Nyní má velký rodinný dům, dvě krásné děti, tři auta a manžela, který je časově vytížen, protože podniká. *Myslím si, že po těžkém životním boji, kdy člověk stoupne deset kroků nahoru a pak patnáct spadne dolů a jde pořád dokola, kdy člověk padne na dno, pak se musí odrazit a tohle byl celý můj život, než jsem poznala Martina.* Martin byl její manžel, který ji postavil na nohy. *Teď bych můj život neměnila. Když člověk potká špatného chlapa nebo nemá dobré rodiče, musí se ponaučit a vzít to jiným směrem a jít dál.* Chvíle, kdy jí nejvíce chyběla maminka, byla v těhotenství. Chtěla se podělit o tu radost, kterou prožívala, neboť v té době nevycházela se svou tchýní. *Dělala, že neexistuju, ale vydrželi jsme to s partnerem. Ale když se dozvěděla, že stavíme dům, tak už věděla, že s tím nic neudělá, že to musí brát tak jak to je, ona je taková stará komunistka, tak je to takové těžší.* Její manžel nedělá mezi dětma žádné rozdíly a to je pro Karolínu nejdůležitější. *Na svém životě bych nic neměnila, jsem spokojená se vším všudy.* (Karolína, s. 5)

Shrnutí interview:

Karolína měla těžké dětství, byla zanedbávaná a fyzicky trestána svým otcem. Jedinou oporou v této době byla pro ni její maminka. Díky situaci, která byla v rodině, se dostala i se sestrami do dětského domova. Tam byla šťastná, ale zároveň zažila i smutné chvíle, kdy nedočkavě čekávala na svou maminku, která se nikdy neukázala. Ve školce byla šikanována, vše se zlepšilo až na základní škole, ze které má kamarády na celý život. Střední školu Karolína nedodělala kvůli těhotenství. Po odchodu z dětského domova chtěla začít nový život a dát svému synovi, to, co sama nikdy neměla. V té době si našla přítele, který požíval také alkohol jako její otec a fyzicky ji trestal. Podařilo se jí odpoutat od tohoto muže, ale neměla kam jít a jediné, co připadalo v úvahu, byla její rodina. Karolína by už tuto chybu nikdy neudělala, doufala, že se rodiče změnili. Bohužel tomu tak nebylo. Zkusila svou maminku opět postavit na nohy. Zařídila bydlení, sobě práci a věřila, že mohou jako rodina fungovat. Postupem času vyvstaly neshody s maminkou, které začaly gradovat, proto jako zodpovědná máma učinila závažné rozhodnutí a s matkou se rozloučila. I v další fázi života, kdy Karolína přišla o práci i byt, se dokázala znova vzchopit. Bylo to díky příteli, který se stal za čas jejím manželem. Splnil se jí velký sen v podobě krásné rodiny, domku a štěstí, které potkala. Nyní prožívá své nejkrásnější období.

5.1.4 Zkonstruovaný životní příběh č. 4 – RADEK

Tomuto rozhovoru nepředcházela žádná předchozí domluva. S Radkem jsem se potkala náhodně v dětském domově, když přišel na návštěvu. Dotázala jsem se ho tedy, zda by byl ochoten udělat se mnou rozhovor. Radek souhlasil, byl velmi vstřícný, s odpovědí nezaváhal a hned souhlasil. Následně jsem ho seznámila s mým tématem práce a také, jak bude rozhovor probíhat. Radek je velmi usměvavý a bezprostřední člověk. Působil sebejistě, na otázky odpovídal pohotově, ale byly stručnější.

Dětství:

Ještě než se Radek se svým bratrem narodili, rodiče se rozvedli. *Moje dětství začalo špatně, bylo strašlivé, byli jsme taháni ze strany na stranu.* Jeho maminka byla závislá na alkoholu, dokonce ani v těhotenství nepřestala, i když věděla, že čeká dvojčata. *Pila, už když nás čekala.* Velmi často se stěhovali, jednu dobu bydleli dokonce v garáži. Než se Radek se svým bratrem dostal do dětského domova, dva měsíce bydlel v romské osadě. V té době byli sourozenci jen s matkou. Otec si je nemohl brávat k sobě kvůli nevyhovujícímu bytu, ve kterém bydlel. Velkou oporou pro něj byl jeho bratr - dvojče, byli si velmi blízcí. Oba bratři měli absolutní volnost bez jakékoliv výchovy. Po čase začal mít bratr zdravotní problémy a bylo nezbytné, aby se začala situace řešit. *Nepotřebovali jsme ani mámu. Chodili jsme, jak jsme si chtěli ven, vrátili jsme se, když jsme chtěli. Potom přišla chvíle, kdy měl bratr problémy s myslivnou.* Bratr měl strach ze zamčených prostor, postupem času začal být agresivní. *Snažil se dostat ven z bytu za jakýchkoliv okolností, přitom mu nic nehrozilo.* (Radek, s. 1)

Dětský domov:

Radek se do dětského domova dostal díky bratrovi, který odmítal chodit do školy. *Chodila k nám každý měsíc sociální pracovnice. Kolikrát se stalo, že z matky byl cítit alkohol, cítila to z ní, tím to vzniklo, že jsme byli odebráni z péče.* Po odebrání chlapců do ústavní péče nechtěla maminka bratry vídat. Po příchodu do dětského domova toužil Radek po mamince, i když věděl, že situace doma bude stále stejná. Báł se, nevěděl, co ho v domově čeká. Zkoušel hranice, co si může a nemůže dovolit. *Různě jsem zlobil. Testoval jsem hranice.* Jeho největší obavy byly, že ho lidi vidí jen jako dítě z dětského domova. *Většina lidí nevidí děti z domova jako ty, se kterými by se mohli bavit. Na základní i na střední škole je to těžké v tom, že za to lidi odsuzují, že jsem nevyrostl s rodiči.* Naopak učitelé se snažili, co nejvíce pomoci a byli vstřícní. *Hlavně i s volbou střední školy.* Podle Radka ho kolektiv vyřazoval

jen kvůli tomu, že nevyrostal s rodiči. *Nejtěžší bylo to odsuzování, že jsem vyrostl v dětském domově, aniž bych za to mohl.* V tuto dobu mu byli nápomocní vychovatelé, ale i sport, při kterém mohl vypnout a na nic nemyslet. *Tam mě nikdo neřešil a bylo to v pohodě, zase jsem si tam vybil všechnu zlost, když se ten pohárek naplní, potřebuju ho občas vylejt.* (Radek, s. 1)

Rodina:

Nejbližší vztah má s bratrem, se kterým se setkává i dnes. *Někdy se staví na kafe. Já mu napíšu, ať se staví. Ale například s mou sestrou, s tou moc velký kamarád nejsem. Ta mu zakazuje se se mnou stýkat.* Starší sestra se snaží manipulovat s oběma bratry a částečně se jí to daří u jednoho z nich. *Ona to tak bere. Jakmile se se mnou začne Franta bavit, tak mu řekne, ať se ke mně nastěhuje. Protože Lucie má ráda lidi, kteří jsou tvarovatelní, a to je Franta.* Radek si umí stát za svým a tak dává sestře jasně najevo, že svůj názor nezmění. Se svou maminkou se Radek snažil navázat kontakt opakovaně. *Jenže ona pořád řeší ty stejné věci dokola. To je ta vypilecká paměť, kdy ji ten alkohol převládá nad její myslí.* Proto opustil tu myšlenku, kdy mohl s maminkou ještě někdy něco hezkého sdílet, nebo že by mohli žít jako rodina. S druhou sestrou, kterou Radek má, se již nestýká. *Má jiné starosti, občas si napíšeme nebo se potkáme.* Nejvíce mu chybí jeho táta. *Jsou dny, kdy bych potřeboval chlapeckou radu, chybí mi. Chybí mi pocit, že u mě někdo stojí, že mám od koho čerpat zkušenosti.* Tohle si Radek vynahradil v práci u kolegů, u kterých se mnohému přiučil. Ti mu dali rady do života, podle kterých se řídí. O vztahu s tátou mluvil Radek velmi hezky. Oba bratři měli společné zážitky s tátou. *Otec nebyl jako mamka. Táta mohl jít na pivo, ale vrátil se v pořádku, v normální čas. Bral nás na nejrůznější akce jako je den dětí, jezdil s námi hasičkou a to máma nedělala.* (Radek, s. 2) Po dobu života s maminkou byli oba chlapi bez jakýchkoliv podnětů, sdílení společných rodinných chvil, jen trávili neorganizovaně čas doma, nebo venku v ulicích. Jejich pohyb nikdo nehlídal, žádné povinnosti je nečekaly, z bratrů se stávali děti ulice.

Škola:

Radka moc škola nebavila, neučil se, bojoval sám se sebou. *Ale potom jsem si uvědomil, proč jsem byl takový lajdák, přitom to nebylo nic tak těžkého, ale nechtělo se mi dokopat se učit.* Na základní škole doslova proplouval. Po jejím dokončení pokračoval dál ve studiu na střední škole obor automechanik. Škola ho bavila, než došlo ke konfliktu mezi spolužáky, kdy situaci musela řešit i vychovatelka. *Protože jsem tam týpka chytil pod krkem. Paní*

učitelka mě seřvala, nevydržel jsem to, bylo to vůči mně nefér, tak jsem si vzal věci a šel jsem domů. Byl to pro něj velký zlom, protože Radek školu nedokončil, což ho postupem času velmi mrzelo. Nejednou se setkal s tím, že nedokončené vzdělání bylo pro něj překážkou, ale naučil se s tím žít. Vzdělání je jenom papír, pokud to člověk neumí udělat rukama, tak to neudělá. (Radek, s. 2)

Vstup do samostatného života:

Radek odcházel z dětského domova v 18. letech. Začátky byly náročné, odmítal respektovat jakákoliv společenská pravidla. Spousta jeho rozhodnutí byla špatná, s velkým dopadem na jeho další život. *Ale nic s tím neudělám, protože je pozdě. Radek zdědil po tátovi velkou částku peněz. Podle něj ho zkazily. Peníze kazí charakter a tím jsem si tak nějak prošel. Poučil jsem se a na co si nevydělám, to nemám. Ze svých špatných začátků byl schopen se poučit, že jsou hranice, za které se už nesmí. Naučil jsem se žít plynuleji. Nyní si věří ve věcech, se kterými měl dříve problém. Třeba mluvení s cizími, dorozumívání se ve firmě, sehnání si práci, jsem odkázaný sám na sebe. (Radek, s. 3)*

Pohled do budoucna:

Radek plánuje budoucnost se svou přítelkyní, vše ale záleží na její mamince, protože ta se chce stěhovat do hlavního města. Jeho přítelkyně ještě není plnoletá a tak mu nezbývá, než čekat. *Dokud jí není 18, tak si ji nemůžu osvojit. Nevím, jestli by šla s něma, nebo zůstala se mnou a dokud jí není 18, tak já s její mámou nehnu. (Radek, s. 3)* Radek dříve pracoval jako fasádník, byla to práce venku, která ho bavila. Musel dodržovat pravidla, která jak říká... *jakštakš respektoval. Nyní dostal práci ve firmě jako slévárník.*

Shrnutí interview:

Ještě než se Radek narodil, jeho rodiče byli rozvedení. Neustále pendloval mezi rodiči. Později si otec bratry již nemohl brát k sobě kvůli nevyhovujícím bytovým podmínkám. Jeho maminka byla alkoholička, svým dětem nedávala žádnou řád ani výchovu, jen absolutní volnost pohybu, která se odrážela v jejich dalším životě. Radek bydlel jeden čas i ve velmi nevyhovujících podmínkách, byla to garáž bez jakýchkoliv věcí. Kromě bratra má ještě dvě starší sestry. Po odchodu z dětského domova byl největší oporou pro Radka jeho bratr, pouto mezi nimi bylo silné, chránili se navzájem. Do dětského domova se oba chlapci dostali, když jeho bratr odmítal plnit povinnou školní docházku. Po nástupu do dětského domova byly první chvíle náročné, testoval hranice, co si může a nemůže dovolit. Bylo to vzdorovité období, kdy se nechtěl podrobit povinnostem ani ve škole, ani v dětském domově. Některými

spolužáky byl ve škole odsuzován za to, že nevyrůstal s rodiči a to ho velmi trápilo. V této době Radkovi pomáhal sport, kde přestal na vše myslet. Ve studiu pokračoval na střední škole a začal se učit na automechaniku. Tento obor bohužel nedokončil kvůli sporu, který měl se spolužákem. Tohoto rozhodnutí dodnes lituje, ale naučil se s tím žít. Začátky samostatného života byly náročné, ale postupem času zjistil, co si v životě může dovolit a co už je za hranicemi. Radek nejvíce udržuje vztah se svým bratrem. S maminkou se pokusil navázat vztah, ale díky její přetrvávající závislosti na alkoholu, to vzdal. Se sestrami kontakt moc neudrhuje, jedna má už rodinu a s druhou si občas jen napíše. Nyní plánuje budoucnost se svou přítelkyní, má práci, která ho baví a se svým životem je spokojený. Podle něj má to nejhorší už za sebou a vše je temná minulost.

5.1.5 Zkonstruovaný životní příběh č. 5 - DAVID

Rozhovor se uskutečnil na začátku měsíce března. Předcházela mu telefonická domluva, kdy jsem nastínila téma mého výzkumu. David nebydlí v blízkosti dětského domova, kde se všechny předcházející rozhovory konaly, ale se sám se nabídl, že rád přijede. Právě jméno informanta bylo pozměněno a odsouhlaseno nahrávání rozhovoru. David byl při rozhovoru klidný, odpovídal pohotově a bez dlouhého přemýšlení. Na konci rozhovoru se sám vrátil k některým otázkám, které chtěl doplnit.

Dětství:

Davidovo dětství bylo takové, jako každé druhé, až do doby, než se jeho rodiče rozvedli. V péči zůstal u své maminky, která si našla mladšího přítele, a po nějaké době se jí narodil syn. Až jeho nevlastní bratr dovršil určitého věku, začal na Davida žárlit, že je má maminka ráda oba stejně. *On na mě žárlil. Začal navádět, aby mě začala jakoby týrat, tím rozpoutal celej kolotoč, protože na mě to mělo dopad psychickéj.* Maminka ho začala na popud svého syna bít. Nikdo na to nepřišel, dělala to tak, aby o tom nikdo nevěděl. David se nesvěřil ani své sestře, podle něj by mu to nevěřila. To odstartovalo problémy ve škole, nechtělo se mu domů. Díky tomu, co David prožíval, docházel za psychologem. Ten mu nejvíce pomohl a hlavně to byl jediný člověk, kterému se svěřil. Jeho otec o situaci věděl, ale neřešil ji. Vše trvalo skoro 3 roky. Když měl jít k tátovi, dopadlo to tak, že musel bydlet u jeho přítelkyně. *On byl věčně pryč, což se nelíbilo jí.* (David, s. 1) Jednoho dne měl s otcem nehodu, oba dlouho byli v nemocnici, ale Davida pustili dříve a tak musel jít bydlet k babičce. K mamince jít nemohl, kvůli týráni a táta byl stále v nemocnici.

Dětský domov:

David se do dětského domova dostal ve 12. letech po tom, co bydlel u své babičky. Nejobtížnější bylo pro něj navázání kontaktu s ostatními dětmi. To se po nějakém čase změnilo, vybudoval si dobré vztahy i s vychovateli. Nejhorším zážitkem pro něj bylo, když byl obviněn z krádeže. *V ředitelně se ztratily peníze a všichni, až na ředitelku mě obviňovali, že jsem to byl já a nedokázal jsem vysvětlit, dokázat jim, že jsem to nebyl.* Cítil se bezmocný, sám, nikdo mu nevěřil, ani vychovatelé. Jedinou oporou byla paní ředitelka, která při něm stála, a díky ní tuhle situaci zvládnul. Nakonec se viník našel a Davidovi se dostala omluva. Po tom, co nastoupil na střední školu, trávil v dětském domově velmi málo času. Někdy o víkendech jezdil za tátou. Tam se ale nedočkal ničeho jiného, než práce. *Věčně jsme něco dělali jako brigádu nebo málokdy se stalo, že jsme jeli někam na výlet, to bylo hodně málo.* (David, s. 1)

Rodina:

Vazby v rodině jsou velmi zprětrhané. *Já jsem ty hranice s rodinou zavřel.* S matkou se odmítá nadále bavit. Hlavně díky minulosti, kdy byl týrán. Jeho sestra má velmi blízký vztah s maminkou, se vším s ní souhlasí. Co David opustil dětský domov, kontaktovali se jen párkrát, sama sestra mu řekla, že nestojí o přátelství. Nevlastního bratra neviděl 20 let. *Ani nevím, jestli vůbec ví, že má bráchu.* (David, s. 2) Dozvěděl se, že ani nevlastní bratr to neměl s rodiči jednoduché, to ho překvapilo. Ten se z domu po dovršení 18. let odstěhoval z důvodů špatného chování maminky. *Tak začala rýpat do něj. Já jsem nevěděl, že zažil ne úplně příjemný chvíle s něma.* (David, s. 3)

Nyní kontakt udržuje s tátou, ale díky tomu, čím si v dětství prošel, je vztah velmi oslabený. David ještě zmínil babičku z maminy strany. S tou má dodnes nejlepší vztah, co se týče rodiny. Než měl jít David do dětského domova, chtěla si ho vzít do péče, ale díky jejímu zdravotnímu stavu to nebylo možné. *Musela jít na operaci a marodila s tím strašně dlouho, takže by to nešlo.* (David, s. 3) Bohužel kvůli vzdálenosti se s ní nevidá tak často, jak by sám chtěl.

Škola:

Na základní škole bylo pro Davida obtížné si najít kamarády, měl problémy s důvěrou. Už od malička věděl, co by ho v životě bavilo. Střední škola byla pro něj jasnou volbou. *Já jsem od malička věděl, že chci být u dřeva, jedině otec mně říkal, ať nechodím na tu stejnou školu co on, protože viděl ty nevýhody.* I přes tátova slova nastoupil do vytoužené střední školy.

Kvůli vzdálenosti byl David na internátě a tak v dětském domově trávil minimum času. Dnes, když se ohlédne na svá školní léta, vybral by si školu jinou, kvůli práci, kterou nyní vykonává.

Vstup do samostatného života:

David udělal, chybu, které lituje dodnes a tím bylo podnikání s tátou. *Neplatil, dlužil mi peníze a využíval to, že jsem neměl životní zkušenost.* Jeho táta mu za odvedenou práci nedával žádné peníze. Myslel si, že když synovi nebude vyplácet mzdu, nebude mít kam jít. To ale netrvalo dlouho. Když si David uvědomil, že to dál takhle nechce, nastoupil do firmy jako truhlář. *On potom poznal, že na něm nejsem závislej.* Když měl David nějaký problém, nebo si nevěděl rady, pomoc hledal u paní ředitelky z dětského domova. *Přijel jsem do domova, ona mně pomohla tím, že mi jakoby psychicky pomohla, aj mi zjistila, co kde, co mám dělat, jak a kam mám jít.* (David, s. 2) Vždy byl vyslechnut, byla pro něj jako máma.

Pohled do budoucna:

David svůj život vnímá velmi pozitivně. Má skvělou práci, která ho naplňuje a chce se v ní nadále zdokonalovat. Nastavil si jasný cíl. *Do deseti let chci mít barák, tak to mám nastavený. Do deseti letech bych měl mít finance na to, abych šel a hned si koupit barák.* (David, s. 2)

Shrnutí interview:

David byl jako malé dítě v rodině týrán. Jeho rodiče byli rozvedení a to podle něj byl hlavní důvod, proč byl umístěn dětského domova. Bydlel s maminkou, sestrou a s nevlastním bratrem. S ním dobré vztahy neměl, nelíbilo se mu, že je maminka bere oba stejně, začal ji navádět, aby Davida bila. Dělal to tak, aby o tom nikdo nevěděl. Rodinné vztahy jsou dodnes špatné. Se svou maminkou odmítá komunikovat, sestra nechce být kontaktována. S tátou je ve spojení, ani nijak ho nevyhledává. Nejlepší vztah má se svou babičkou z mamičiny strany, ale díky vzdálenosti se moc nevidají. Ve škole měl David jen jediný problém a to bylo navázání přátelství s vrstevníky. To pramenilo už z dětství, kdy byl týrán. Střední škola ho velmi bavila a naplňovala, konečně byl spokojený. O víkendech pak jezdil za tátou a společně pracovali. Po odchodu z dětského domova dle Davidova úsudku udělal největší chybu svého života. Začal s tátou podnikat, ten mu dlužil peníze, které se mu už nikdy nevrátily. Tohle přetrvávalo, než se rozhodl odejít a najít si novou práci. Nyní je se svým životem nadmíru spokojený, práce ho baví, chce se v ní zdokonalovat a do budoucna má jasně stanovený cíl.

5.2 Modus kategoriálně - obsahový

V předchozí kapitole u holisticko – obsahovém modusu, byla již stanovená kostra rozhovoru a tak byl postup jasný. Zkonstruovali jsme jednotlivé příběhy informantů a nyní je budeme srovnávat a hledat společné znaky mezi příběhy.

5.2.1 Životní příběhy jednotlivců

Nyní rozebereme a srovnáme všech 5 příběhů napříč hlavními tématy, které byly seřazeny chronologicky a tvořily kostru rozhovoru.

Dětství:

Dětská léta nebyla jednoduchá ani pro jednoho z informantů. Výjimkou byla Viktorie, která na tom byla o trochu lépe. I přes to, že ji rodiče adoptovali, prožila šťastné dětství. Jezdila na dovolené a tatínek by pro ni udělal vše, co by jí na očích viděl. Postupem času, si ale začala všimnout, že ji maminka nemá ráda, tak jako druhý rodič. Zjistila, že ji nechtěla a tak začala Viktorie utíkat z domova. Ostatní informanti už tak radostné dětství neměli. Natálie byla odebrána rodičům ve dvou letech spolu i se svými staršími sestrami a byly umístěny do dětského domova. Klára byla zanedbávaná a týraná dítě. Tatínek nejenže byl alkoholik, ale také své děti bil. Maminka nikdy nepracovala a tím vznikl problém s penězi, všechny finance putovaly na koupi alkoholu. Také David byl týrané dítě, vše začalo až v době, kdy se jeho rodiče rozvedli. Po rozvodu byl přidělen do péče matky, která si našla přítele a měla s ním syna. Po dovršení určitého věku pak začal bratr žárlit a naváděl matku k týrání Davida. Radek měl rozvedené rodiče, neustále se přemísťoval s bratrem od jednoho ke druhému z rodičů a dokonce si zkusil, jaké je to bydlet v garáži bez jakýchkoliv věcí. Jeho maminka měla problémy s alkoholem, kdy požívala alkohol i v těhotenství, kdy čekala narození obou chlapců.

Pro Radka, Natálii a Kláru byli největší oporou v dětství sourozenci. David se svěřoval psychologovi a Viktorie byla velký introvert, která spíše před problémy utíkala a nikomu se nesvěřovala.

Dětský domov:

Nejlépe na vstup do dětského domova vzpomíná Klára. Nejen, že si pamatuje celý proces, jak pro ni došla sociální pracovníce do školy a řekla, že jede na výlet, a když přijela před domov, byla moc šťastná. I přes to, že Radek přišel do domova spolu se svým bratrem, velmi se bál, chtěl zpátky za svou maminkou. Viktorie si dětský domov sama vybrala, ze začátku

trvalo, než si zvykla, ale postupem času začala všechny více poznávat a to jí velmi pomohlo. Natálie uvedla, že neměla s čím srovnávat, život v rodině nepoznala a tak to brala, jak to bylo. David to měl podobné jako Viktorie, nejtěžší byly začátky. Z toho vyplývá, že nejtěžší jsou vždy začátky, obavy z nového prostředí, nových lidí a myšlenky, zda zapadnou do kolektivu.

Následné dětství v dětském domově už hlavní postavy líčily pozitivněji a to především Natálie a Klára. Bylo to z toho důvodu, že jako jediné byly v domově nejdelší dobu a to 9 let a více. Natálie vyzdvihla možnost rozvíjet se v různých aktivitách, chodila do kroužků, které si sama vybrala a byla v tom podporována. To samé platilo i u Radka, který při sportu zapomněl na všechny starosti. Klára byla šťastná, nikdy neměla tolik jídla. K dětství a pubertě patří taky období, kdy se zkouší hranice, co si mohou dovolit, lumpárny a odmítání. To se také projevilo i u našich informantů, Radek zkoušel, kam až může zajít, zlobil. Viktorie lhala o tom, že chodí do školy a Klára si vyzkoušela kouření trávy, cigaret, falšovala podpisy vychovatelů.

Viktorie, Klára a David měli společný problém, a tím byla důvěra. U Kláry to pramenilo z dětství, kdy ji maminka zklamala, ale také její sestry. Když sebrala odvalu a někomu se svěřila, znovu přišlo zklamání. Viktorie nedokázala rozpoznat, komu by mohla důvěřovat, nenašla žádnou blízkou osobu, se kterou by mohla sdílet své starosti. I David má velmi těžkou vzpomínku, kdy byl obviněn z krádeže a nikdo mu nevěřil. V tu chvíli ztratil důvěru u všech, jedinou osobou byla paní ředitelka, na kterou dodnes rád vzpomíná a navštěvuje ji. Pro Radka bylo ve škole nejtěžší, že ho děti braly jako kluka z domova, se kterým se nechce nikdo bavit. S tím se setkala i Viktorie, kde se jí za to děti posmívaly. Jako jediná Natálie zmínila stres, který pramenil z rodinných vztahů a situace v rodině. Jak ji budou brát spolužáci ve škole ji tak moc netrápilo, ale spíše, jak ji přijme okolí.

Společným znakem hlavních postav byly problémy s důvěrou, odsuzováním a následné zklamání. Nemůžeme opomenout ani ty pozitivní stránky v životě dětí, jako je podpora ze strany některých vychovatelů a paní ředitelky.

Rodina:

Vztahy s rodinou jsou u všech informantů narušené. Ani jeden z rodičů dětí v době jejich pobytu v dětském domově, neudělali nic pro to, aby jejich děti byly šťastné a tvořili spolu opět krásnou rodinu. V současnosti už žádný z mladých dospělých nemá zájem o navazování kontaktu, neboť tyto vztahy jsou nevratně zprětrhány.

V příběhu Natálie nikdo z příbuzných neprojevil o děti zájem, prarodiče nemá a s vlastními rodiči už dávno jakýkoliv vztah vyprchal. Jen sestry jsou pro ni stále oporou. David přišel o oba rodiče už dávno, sestra jakýkoliv vztah odmítá. Jediný náznak kontaktu má se svým tátou, ale vždy je výsledkem velké zklamání. Radek se stýká jen se svým bratrem, jeho matka je stále závislá na alkoholu a se sestrami už se také neschází. Viktorie od doby, co přišla do dětského domova, vztahy s rodiči neudrží. Klára vkládala velké naděje do své matky, chtěla s ní žít spokojený a slušný život, který nikdy nezažila. Bohužel se dočkala jen dalšího zklamání ze strany matky. O tátu nejeví zájem, cítí dodnes jeho velké selhání. Se sestrami nyní kontakt neudrží.

U všech je společným znakem zpřetrhání všech vazeb, vztahy s rodiči byly narušeny už dávno v dětství. Tito jedinci se vydali na cestu do života zcela sami, kdy ztratili důvěru ve své rodiče a žijí raději bez nich.

Škola:

Na základní školu mají naši informanti spíše pozitivní vzpomínky. Jediná Klára zmínila období školky a David naopak moc nerozváděl základní školu. Klára nemá dobré vzpomínky na dobu, kdy chodila do školky. Děti ji šikanovaly, posmívaly se, že je tmavší pleti než ostatní a také si všímaly, že pochází z chudé rodiny. Vše se obrátilo k lepšímu na základní škole, nikdo si těchto věcí nevšímal a brali takovou, jaká je. V té době se poprvé cítila mezi vrstevníky jako mezi kamarády. Dobré zkušenosti se základní školou měla také Natálie, rozuměla si s učiteli, měla kamarády, se kterými se vidá dodnes. Nebyl žádný problém s tím, že je dítětem z dětského domova. Dokonce se zmínila, že jí někdy spolužačky záviděly, jak se má dobře. Radek sám popsal, že byl „flákač“ a nechťelo se mu učit, i když věděl, že učivo není nijak náročné. Základní školou doslova proplouval. Viktorie na základní škole ještě v době, kdy bydlela u rodičů, měla spoustu kamarádů, ale někteří ji šikanovali. V osmé třídě, kdy nastoupila do dětského domova, začala chodit do nové školy. Doslova se do sebe uzavřela, děti se jí posmívaly, měla strach mluvit před tabulí. Vystupňovalo to tak, že přestala chodit na odpolední výuku. Vše se časem zlepšilo a bylo zase tak, jak má být. David základní školu nezmněl, až střední si nesmírně pochvalovat a o výběru povolání měl jasno dávno. Od začátku věděl, že práce se dřevem ho bude bavit. Natálie u střední školy zmínila pouze, že byla „fajn“ Co se týkalo ostatních, na střední už to nebylo tak jednoduché. Klára potkala jen závistivé spolužačky, Viktorii přestal vybraný obor bavit a tak se potýkala s problémy s docházkou. Na praxi se setkala s člověkem, který se k ní nechoval hezky. Jako jediný Radek, střední školu nedokončil díky konfliktu, který měl se spolužákem. Jelikož byl

doty impulsivní, ze školy nadobro odešel a nikdy už studium nedokončil. Klára v době studia střední školy otěhotněla a následně ji opustila z důvodu péče o své dítě.

Vstup do samostatného života:

Tohle období bylo pro všechny nejnáročnější, každý si prošel tou nejtěžší zkouškou života. Bohužel, ne všichni se vydali správnou cestou. Po odchodu byla lákavá pro všechny velká volnost, každý si chtěl žít po svém. Ale jak se říká, chybami se člověk učí. To platilo u každého z našich informantů až na Natálii. Ta bojovala se samotou, nikdo se jí nezeptal, jak jí je. Cítila, že odchodem z dětského domova zhruba ve 14 letech ztratila vše, co kdy měla. I když bydlela s rodiči, věděla, že je už dávno ztratila. Musela se obrnit proti jejich slovním atakům i výčitkám, že za minulost rodičů mohou společně všechny sestry. Obzvláště Viktorie zažila traumatizující události, neřídila se žádnými radami, nikoho neposlouchala. Jako jediná se chytla špatné party neboli rodiny, jak sama uvedla. Dlouhá léta zažívala týrání, zneužívání i okamžik, kdy chtěla svůj život ukončit. Jako jediná se obrátila na dětský domov a požádala v těžkých chvílích o pomoc. Byla jí poskytnuta intervence, ale postupně opět zapadla mezi stejné typy lidí, kteří ji zatáhli do velkých životních problémů. Klára se na odchod velmi těšila, lákala ji volnost, svoboda, nikdo jí neříkal, co má dělat. Chtěla dát synovi takové dětství, jaké sama neměla. První roky nebyly jednoduché, zažila problémy s financemi, zklamání matkou, ztráta bydlení. David byl další, koho zklamal rodič. Byl to jeho táta, se kterým se rozhodl podnikat. Ten ho ale jen využíval. Radek zjistil, že peníze nejsou to, co ke šťastnému životu potřebuje. Bylo to období dosažení plnoletosti, kdy každý se těšil. Nikdo z nich však pořádně nevěděl, co je čeká za branami dětského domova.

Pohled do budoucna:

Vše se obrátilo k lepšímu. Kláře se splnilo její největší přání. Bydlí v domečku, má krásné děti a manžela. Potkala muže, který ji pomohl odrazit se ode dna. Viktorie si toho prožila hodně, její velkou oporou jí je nynější přítel, se kterým čeká rodinu. David si našel práci, která ho baví a vydělává mu slušné peníze. Jeho cílem je pořízení malého domečku poblíž velkého města, bez jakékoliv hypotéky či splácení. Radek se poučil ze svých chyb, hlavně z dob, kdy zkoušel a testoval, co vše si může dovolit. Nyní má stálou práci, která ho velmi baví a také přítelkyni, se kterou plánuje budoucnost. Natálie je nejmladší ze všech informantů a jako jediná se úplně neosamostatnila. Bydlí stále s rodiči, ale jen díky své nejmladší sestře. Čeká, až i ona bude plnoletá a budou se moci obě odpoutat od rodičů a

nefunkčních dlouholetých vztahů. Chybí jí pocit emočního naplnění a uspokojení. Sama to popisuje jako začarovaný kruh.

Srovnali jsme všechny příběhy jedinců v jednotlivých kategoriích. Z rozhovorů jednoznačně vyplývá, že nejnáročnějším okamžikem pro všechny byl odchod z dětského domova a následně pak začátky úplné samostatnosti. Z dětského domova odešli David a Viktorie po ukončení profesního vzdělávání, Klára po dovršení zletilosti se svým synem a Radek také v době plnoletosti, tedy v 18 roce života. Výjimku tvořila Natálie, u které nejmenované okolnosti urychlily návrat k rodičům.

Každý z informantů je osobnostně odlišný, přesto však mají jedno společné a to nefunkční zázemí v rodině, emočně a sociálně narušené prostředí až patologické, absentující rodičovská autorita či nezáměr. Díky dlouhodobému zanedbávání v rodině či náhradní rodině musely být děti odebrány a umístěny do ústavní péče.

6 SHRUTÍ VÝZKUMU

V závěrečné kapitole si odpovíme na naši hlavní výzkumnou otázku, která zní:

Jaký je životní příběh mladých dospělých z dětského domova, jaké jsou zlomové momenty, významné události a osoby, které je na jejich životní cestě ovlivnily?

Všechny příběhy měly jedno společné a to složitou životní historii a nefunkční rodinné prostředí. Společnými znaky všech informantů bylo: pobyt v DD delší než 5 let, výchova v nefunkční rodině, která byla úplná, (výjimkou tvořil Radim, kdy otec od rodiny po dlouhých letech odešel a následně zemřel), další sourozenci (výjimku tvořila Viktorie, která byla adoptována). Důvody k odebrání dítěte mimo vlastní rodinu byly zásadní, nejednalo se o řešení nevyhovujícího bydlení, ale především o nevhodné zacházení s dítětem. Posledním rysem všech informantů je potlačení všech nejtěžších okamžiků do podvědomí, kdy docházelo k jejich týrání a zanedbávání. S rodinou nebylo intenzivně pracováno, rodiče nepodstoupili žádný nácvik rodičovských dovedností. U nikoho z informantů nefungovala širší rodina, která by napomáhala překonat dítěti obtížnou situaci.

Ve všech případech jsme se setkali s těžkými osudy, kdy každý z jedinců se s nimi musel vypořádat mnohdy sám. Velkou roli zde hrála ztráta důvěry, kterou způsobily rodinné problémy, nebo důvěra ve špatného člověka. Pocity beznaděje, samoty a strachu nebyly našim informantům cizí. Jejich vzpomínky jsou bolestné a ponuré. Traumatizující zkušenosti se u některých projevovaly především narušením vztahovým vazeb s nejbližšími, které se již neobnovily. Informanti nechtějí opakovat chyby svých rodičů, které jsou pro ně velkým ponaučením do budoucnosti. V sociálních vztazích jsou informanti úspěšní. Nyní jsou v životě samostatní, jejich život je převážně spokojený až na Natálii, která žije stále s rodiči, jen díky své sestře.

Role osob, které ovlivnily mladé dospělé na jejich cestě životem

Naše hlavní postavy ve svých příbězích zmínily poměrně mnoho osob. Každá z těchto osob ovlivnila nějakým způsobem informanta na cestě jeho životem. Naším cílem je zjistit a popsat role těchto osob. Všechny tyto důležitosti jsou zaznamenány v následujících tabulkách.

Tabulka 2 Role osob - Natálie

	Osoby	Role osob
Dětství	Matka	Diktátor, manipulátor, nezaměstnaná
	Otec	Spojenec
	Sestry	Podporovatel
Dětský domov	Vychovatelé	Podporovatel, kamarád, poradce
	Sestry	Podporovatel, kamarád
	Děti v DD	Kamarád
	Doktoři	Stresor
	Ředitelka DD	Podporovatel, poradce
Škola	Učitelé	Pomocníci
	Spolužáci	Kamarádi
	Vychovatelé	Pomocníci
Dospělost	Rodiče	Diktátoři, manipulátoři
	Sestry	Podporovatelé, kamarádi

Z tabulky je zřejmé, že převyšují u informantů pozitivní role s příznivým vlivem. V průběhu dětství až do dospělosti se snažilo mnoho osob Natálii pomoci v nelehkých situacích. To nemůžeme říci o rodičích, kteří zaujímají stále negativní postoj. Velkou výhodou tvoří dodnes silná vazba mezi sourozenci.

Tabulka 3 Role osob - Viktorie

	Osoby	Role osob
Dětství	Matka	Zavrhovatel
	Otec	Kamarád
	Prarodiče	Podporovatelé, kamarádi
Dětský domov	Vychovatelé	Podporovatel
	Děti v DD	Kamarádi, donašeči
Škola	Vedoucí na praxi	Neomalenec
	Spolužáci	Kamarádi ale i tyrani, nepřátelé
	Vychovatelé	Pomocníci
Dospělost	Kamarád	Zachránce
	Rodina	Tyrani
	Přítel	Podporovatel

Můžeme si všimnout, že u jedné osoby jsou jak pozitivní, tak i negativní role například spolužáci. Viktorie se zmínila, že měla spoustu kamarádů, ale také se našli ti, kteří ji šikanovali. Role nepřevyšují ty pozitivní, hojně jsou zastoupeny i negativní.

Tabulka 4 Role osob - Klára

	Osoby	Role osob
Dětství	Matka	Nezaměstnaná, světice
	Otec	Alkoholik, násilník, tyran
	Sociální pracovnice	Vykonavatelka
Dětský domov	Vychovatelé	Drbny
	Sestry	Kamarádky

Škola	Učitelé	Pomocníci, podporovatelé
	Spolužáci na ZŠ	Pomocníci, podporovatelé, přátelé
	Spolužáci na SŠ	Závistivci, nepřátelé
Dospělost	Matka	Manipulátor, podvodnice
	Otec	Pacient, slaboch
	Sestry	Kazatelky
	Přítel	Živitel, podporovatel, partner
	Tchýně	Zatvrzelec
	Děti	Potomci

Klára zmínila mnoho osob, které ji ovlivnily. Nejvíce to byla rodina, kdy rozvrácené vztahy přetrvávají doposud. Velkou oporou je nyní partner a její děti.

Tabulka 5 Role osob - Radek

	Osoby	Role osob
Dětství	Matka	Alkoholička
	Otec	Pečovatel, živitel rodiny
	Bratr	Kamarád, spojenec
Dětský domov	Vychovatelé	Pomocníci
	Kamarádi	Přátelé
	Děti v DD	Kamarádi
Škola	Učitelé	Pomocníci, podporovatelé
	Spolužáci	Odsuzovatelé, rozdělovači
	Vychovatelé	Pomocníci, podporovatelé
	Matka	Alkoholička

Dospělost	Sestry	Nepřátelské
	Bratr	Kamarád
	Přítelkyně	Partnerka

Rodinné vztahy byly a jsou vážně narušeny. Kontakt s bratrem nebyl přerušen ani po odchodu z dětského domova. Jeho otec během dětství zemřel, proto dál v průběhu života není zmiňován.

Tabulka 6 Role osob - David

	Osoby	Role osob
Dětství	Matka	Tyran, despota
	Bratr	Nepřítel, manipulátor
	Otec	Sobec
	Psycholog	Pomocník, podporovatel, odborník
Dětský domov	Děti v DD	Kamarádi
	Ředitelka DD	Podporovatel
Škola	-	-
Dospělost	Matka	Cizinka
	Otec	Pozér, organizátor, sobec
	Sestra	Cizinka
	Babička	Pomocník, komunikátor, příznivec

Role rodičů se v životě Davida nezměnila. Celkově rodinné vztahy až na prarodiče jsou velmi špatné. V období základní a střední školy se nezmínil o žádné osobě, která by na něj měla vliv.

Zlomové události, momenty, které významně ovlivnily život mladého dospělého

Nyní představíme v tabulce zlomové události, momenty, které významně ovlivnily životy našich informantů.

Tabulka 7 Zlomové události a momenty

	Zlomové události	Dopad na život
Klára	Vstup do dětského domova	Pomoc v nouzi
	Těhotenství	Nedokončení středoškolského vzdělání
	Selhání matky	Ztráta důvěry k matce, rozvázání vztahu k matce
Natálie	Vztahy v rodině	Vstup do ústavní péče
	Vrácení se k rodičům	Psychické problémy, odolnost vůči rodičům
Viktorie	Odmítání ze strany matky	Vstup do ústavní péče
	Chycení se špatné rodiny	
David	Týrání matkou	Psychické problémy
	Využívání otcem	Osamostatnění se
Radek	Matka alkoholička	Vstup do ústavní péče
	Nedokončení střední školy	Naučení se řemeslu
	Ztráta peněz	Poučení se, průprava do života

Velkým zlomem v životě je pro naše hlavní postavy umístění do dětského domova. Z tabulky si můžeme všimnout, že ve všech případech hraje velkou roli matka jedinců. Jedná se o selhání ze strany matky, ať už to bylo týrání, odmítání vlastního dítěte, problémy s alkoholem. Jediná Natálie uvádí rodiče, vždy mluvila v množném čísle a nezmiňovala nikdy jednoho z rodičů zvlášť. Radek a Klára, dali druhou šanci svým matkám, ty ale opět zklamaly a tím se ztratila veškerá důvěra a vztah k nim. Dalším důležitým bodem je, že i když se naši informanti buď nerozhodli správně, dali druhou šanci, vrátili se k rodičům, vždy se poučili z negativní zkušenosti.

7 DOPORUČENÍ

V rámci předcházení umístění dětí do institucionální péče můžeme spatřovat problém v míře spolupráce nestátních neziskových organizací a státu. Neziskové organizace mohou ve větší míře zajišťovat poradenskou činnost pro rodinu a také terénní sociální práci i vykonávat činnost, která je zaměřená na ochranu dětí před škodlivými vlivy. Tato preventivní činnost může výrazně ovlivnit počty dětí, kterým se nařizuje ústavní výchova. I po umístění dítěte do ústavního zařízení chybí následná práce s rodinou. I tady by mohly pomoci nevládní organizace, které by se aktivně podílely na sanaci a podpoře rodiny. Tím by se mohla doba pobytu dítěte v ústavní péči výrazně snížit. Nevládní organizace mají kapacitu na poskytování podpory a pomoci rodinám a jejich dětem, kdežto OSPOD vzhledem ke své kapacitě nikoliv. Bohužel zatím není ukotvena zákonná povinnost obce, která by poskytovala pomoc a podporu dětem, vracející se z institucionální výchovy po dosažení zletilosti či ukončení profesního vzdělávání. Bylo by pozitivním řešením, aby obec dostala zákonnou povinnost zajistit mladým dospělým sociální byty. Totéž platí i pro rodiny, které se nachází v obtížné sociální situaci. U dětí opouštějící ústavní péči chybí zákonem stanovená následná péče, chybí doprovázející osoba (mentor). I zde by, mohly pomoci aktivity nestátních, neziskových a charitativních organizací.

Jelikož do dětských domovů přichází stále více dětí týraných, zanedbávaných a zneužívaných, bylo by potřeba zakotvit do zákona pracovní pozici psychologa, který by byl pracovníkem zařízení a prováděl účinnou psychologickou intervenci a psychoterapii. Dětem by měla být poskytována péče, která by zmírňovala nežádoucí projevy nedostatečné péče v rodině, ale zejména pracovat na traumatických následcích zanedbání. Tato psychologická péče by pak byla poskytována i rodičům, aby se naučili zvládat stresové situace a posílili své rodičovské kompetence.

ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce byly životní příběhy mladých dospělých, kteří vyrůstali v dětském domově. Hlavním cílem bylo zachycení významných událostí, momentů a také role osob, které ovlivnily mladé dospělé na jejich životní cestě. V teoretické části jsme popsali vztah tématu k sociální pedagogice a základní pojmy, které se vztahovaly k naší práci. Zmínili jsme, jaký má dopad selhání rodiny na dítě a typy deprivací. Poslední kapitola teoretické části je věnována výzkumům, které se zabývaly ústavní péčí a zařízení ve kterém děti vyrůstali.

V empirické části byla použita narativní analýza, která nám umožnila sledovat životní příběhy do hloubky. Rozhovory s mladými dospělými jsme mohli uskutečnit na základě stanovené kostry rozhovoru. Následně byla všechna data přepsána a analyzována. Celkem bylo osloveno 5 informantů ve věku od 21-29 let ve složení 3 dívky a 2 chlapci. Pro náš výzkum jsme si zvolili 2 typy analýzy a to: analýza holisticko-obsahová, která se zaměřovala na hlavní témata, která tvořila základ rozhovoru (dětství, dětský domov, rodina, škola, vstup do samostatného života, pohled do budoucna) a analýza kategoriálně-obsahová, kde bylo hlavním úkolem najít společné znaky, ale i odlišnosti v příbězích.

Sledované životní příběhy mladých dospělých nám odkrývají pohnuté osudy každého z jednotlivců. Jejich vzpomínky jsou mnohdy bolestivé. V průběhu rozhovorů v některých částech bylo poznat, že se informantům nelehce vyprávělo, ať už se otázky týkaly dětství, rodiny, tak především vstupu do samostatného života. Z výpovědí jsme vyčetli, že hlavním problémem bylo nepodnětné prostředí v rodině, nenaplněné potřeby, narušené vztahy mezi členy rodiny. Stav prázdnoty, apatie, pocit nesmyslnosti dosavadního života. Život bez pozitivních rodinných vzorů, hodnot, naplnění a společných zážitků. Rodiny provázející alkoholismus a týrání dítěte. Umístění do dětského domova bylo pro mnohé, tehdy ještě děti vysvobozením. Tam všichni poznali po dlouhé době klid, pocit bezpečí, rozvoj dovedností a schopností.

Bakalářská práce nám umožnila nahlédnout na jednotlivé životní příběhy, které jsou jedinečné, mohli jsme sledovat pocity dětí, jak se zachovaly v nelehkých situacích, kde a u koho hledaly pomoc. Vstup do samostatného života byl nejtěžší zkouškou pro všechny. Informanti se snažili navázat kontakt se svými rodinnými příslušníky, ale dočkali se zklamání. Ani po letech strávených mimo rodinu nedošlo k očekávaným změnám. Doprovázející negativní emoce, nezájem, prázdnota, úzkost i pochybnosti dovedly všechny

mladé dospělé k přesvědčení, že se musí spolehnout jen na své schopnosti a dovednosti, které získaly v dětském domově. Právě dětský domov jim dal do života to nejlepší, co mohl. I po letech se všichni rádi vrací zpět si popovídat, říci, jak se jim daří, co už za ten krátký čas dokázali. I na dálku jsou podporováni v tom, co dělají. Těší se na každoročně na společná setkávání. Tento moment je i pro pracovníky dětského domova to nejlepší a zároveň nejkrásnější zpětná vazba a také víra, že jejich práce má smysl.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 2008. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: public promotion, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [2] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2011. *Sanace rodiny: sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 2. Praha: Portál, 151 s. ISBN 9788026200314.
- [3] BLATNÝ, Marek, ed., 2016. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum. ISBN 9788024634623.
- [4] BOWLBY, John, 2010. *Vazba: teorie kvality vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál. ISBN 9788073676704.
- [5] DAWN, Viers, 2011. *Aktivity pro skupinovou psychoterapii*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-790-9.
- [6] HALÍŘOVÁ, Martina, SYCHROVÁ, Adriana, 2014. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 9788073957568.
- [7] HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada. ISBN 9788024746746.
- [8] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 9788026209829.
- [9] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024713694.
- [10] KUKLA, Lubomír, 2016. *Sociální a preventivní pediatrie v současném pojetí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 9788024738741.
- [11] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché. ISBN 8024712849. [18]
- [12] LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum. ISBN 9788024619835.
- [13] LUKŠÍK, Ivan et al., 2017. *Kvalita života dětí a mladých lidí v ústavnej starostlivosti*. Trnava: Trnavská Univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-568-0077-5.
- [14] MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.

- [15] MATĚJČEK, Zdeněk, 2017. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad. ISBN 9788074297977.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788026205227.
- [17] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 9788026206972.
- [18] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Psyché. ISBN 8024713624.
- [19] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 9788024734705.
- [20] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 8071787728.
- [21] PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ, 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada. Psyché. ISBN 9788024754529.
- [22] RICHTER, Luděk a Radek PETRUŽELA, 2007. *Průvodce džunglí samostatného života aneb Jak se nenechat sežrat*. Vyd. 2. Krnov: AKLUB Centrum vzdělávání a poradenství.
- [23] ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH, 2013. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2.
- [24] ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar, 2019. *Pedagogika*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5511-3.
- [25] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál. ISBN 9788073673185.
- [26] ŠKOVIERA, Albín, 2006. *10 Dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: Nová práca. ISBN 80-88929-81-4.
- [27] ŠKOVIERA, Albín, 2018. *Resocializační pedagogika - kontexty a trendy*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7560-139-1.
- [28] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 9788026206446.

- [29] TRNKOVÁ, Lucie, 2018. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 9788075528643.
- [30] VÁVROVÁ, Soňa, Karla HRBÁČKOVÁ a Jakub HLADÍK. *Porozumění procesu autoregulace u dětí a mladistvých v institucionální péči*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2015. ISBN 9788074545610.
- [31] WINNETTE, Petra, 2019. *Co to je ACE?*. Praha: Natama Publishing. ISBN 978-80-907023-2-5.

Internetové zdroje:

- [32] Asociace Dítě a rodina. *Průzkum integrace dětí z dětských domovů do společnosti*. [online]. ©2020 [citace 2020-10-12]. Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/aktivity/vyzkumy/tuzemske-vyzkumy/152-pruzkum-integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti>
- [33] Azylový dům pro ženy a matky s dětmi, *Uherské Hradiště* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.mesto-uh.cz/azylovy-dum-pro-zeny-a-matky-s-detmi>
- [34] DEPARTMENT OF HEALTH, 2002. *Children's Homes: National Minimum Standards* [online]. United Kingdom: The Stationery Office [cit. 2020-05-20]. ISBN 0 11 322416 8. Dostupné z: <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/Children%27s%20Homes.%20%20National%20Minimum%20Standards%20-%20Children%27s%20Homes%20Regulations.pdf>
- [35] *Interpretace v narativním přístupu: Teorie vědy* [online], 2011. 33(3) [cit. 2020-05-09]. ISSN 1210-0250. Dostupné z: <http://teorievedy.flu.cas.cz/index.php/tv/article/view/114/124>
- [36] LUMOS. *Investice do dětí*. [online]. ©2020 [citace 2020-10-12]. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Investice_do_deti_CELA_ZPRAVA_web_ilwLbI5.pdf?
- [37] Spolek pod křídly. *Pravidla domů na půl cesty*. [online]. [citace 2020-1-5]. Dostupné z: <http://www.podkridly.cz/>
- [38] Zlínský kraj. *Ohrožené děti a mládež ve Zlínském kraji*. [online]. ©2020 [citace 2020-10-12]. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/ohrozene-deti-a-mladez-ve-zlinskem-kraji-cl-3122.html#rozumim>

Právní předpisy:

- [39] ČESKO, 1999. Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1999&cz=359>
- [40] ČESKO, 2002. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>
- [41] ČESKO, 2012. Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
CAN	syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
č.	číslo
ČR	Česká republika
DD	Dětský domov
kol.	kolegové
např.	například
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
Ph.D.	titul doktor filozofie
PhDr.	titul doktor filozofie
popř.	popřípadě
s.	strana
Sb.	Sbírka
SO	střední odborné vzdělání
SŠ	střední škola
srov.	srovnání
tj.	to je
tzv.	takzvaný
USO	úplné střední odborné vzdělání
ZŠ	základní škola

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Informace o informantech.....	46
Tabulka 2 Role osob - Natálie	74
Tabulka 3 Role osob - Viktorie.....	75
Tabulka 4 Role osob - Klára	75
Tabulka 5 Role osob - Radek.....	76
Tabulka 6 Role osob - David	77
Tabulka 7 Zlomové události a momenty	78

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Kostra rozhovoru

Příloha č. 2: Ukázka transkripce rozhovoru č. 1

Příloha č. 3: Ukázka transkripce rozhovoru č. 2

Příloha č. 4: Ukázka transkripce rozhovoru č. 3

PŘÍLOHA P I: KOSTRA ROZHOVORU

Hlavní otázky rozhovoru:

Dětství

Mohl bys mi vyprávět, jaké bylo tvé dětství?

Dětský domov

Vyprávěj mi o tvých prvních letech v DD.

Vzpomeneš si, co bylo pro tebe v DD nejtěžší?

A kdo ti v tomto těžkém období pomáhal?

Rodina

A dnes udržuješ vztahy v rodině?

Popiš mi jaký je nyní tvůj kontakt s rodinnými příslušníky.

Škola

Povyprávěj mi o tvých školních letech.

Vstup do samostatného života

Jaké to bylo po odchodu z DD?

Pohled do budoucna

Jak svůj život vidíš teď?

Závěr:

Pojďme se ještě vrátit, jak to bylo předtím? Říka jsi, že... Jaké to bylo? Mohl bys ses ještě vrátit k..., Co jsi prožíval? Jak jsi to prožíval?

PŘÍLOHA P 3: UKÁZKA TRANSKRIPCE ROZHOVORU Č. 1

Mohla bys mi vyprávět, jaké bylo tvé dětství?

Pamatuju si, že když nás odebraly od rodičů, tak mi byly necelé dva roky, možná dva roky, toto přesně nevím. Doma to asi nefungovalo, tím že nás vzali. Pamatuju si, že mě a mé sestry odebraly, mě dali do kojeneckého ústavu ve Zlíně, sestry dali do dětského domova v Uherském Hradišti. Jakmile jsem dovršila nějakého věku, tak mě dali za sestrama do Uherského Hradiště a tím, že jsme měly jednu druhou, tak to bylo o dost jednodušší. Protože sestry mi nahradily rodiče v určitých věcech, nebyly jsme na nic samotné. Tři sestry a já, takže čtyři a v roce 2004 se nám narodila další sestra, ta nejmladší, kterou taktéž odebrali rodičům, ta šla taktéž do kojeneckého ústavu a následně taky do dětského domova, to zatím odešly ty dvě nejstarší sestry.

Povyprávěj mi o tvých prvních letech v dětském domově.

Já na dětský domov jako vzpomínám v dobrém, líbilo se mi tam, dá se říct, nic nám nechybělo, tím, že jsme nepoznaly život v rodině, tak jsme neměly s čím porovnávat, tím pádem jsme to vzaly tak jak to bylo. Dětský domov mi umožnil rozvíjet se v různých aktivitách, jako třeba ten tanec nebo nějaké zajímavé kroužky. Bylo mi umožněno chodit do kroužků, které jsem si vybrala, a vždycky mě v tom podporovali. Jedna věc, která byla super, bylo jídlo vyvážené 5x denně, což jsme si říkaly s další sestrou, že nám to v tomhle vyhovovalo, protože teď jsme docela líné na to si něco udělat, tam jsme všechno dostávali až pod nos, na to člověk přijde, až s odstupem času, když přijde na to, co vše tam měl. Věnovali se nám tam, dávali si záležet na tom, aby nám to šlo ve škole, učili se s náma, což bylo taky super, vychytaly jsme na bytě úplně skvělé tety. Člověk neměl ani pocit, že je zavřený nebo takhle, měly jsme to na bytě dost rodinné. Aj děcka jsme tam měli super, ale tím, že jsme tam byly sestry, to bylo hodně dobré, měly jsme jedna druhou.

Vzpomeň si, co pro tebe bylo v dětském domově nejtěžší?

Asi návštěvy doktorů a možná to, že mně určitou dobu bývalo špatně od žaludku skrz stres. Ale jinak asi nic.

PŘÍLOHA P 4: UKÁZKA TRANSKRIPCE ROZHOVORU Č. 2

Mohla bys mi vyprávět, jaké bylo tvé dětství?

Moje dětství bylo, jako úplně si to nepamatuji třeba od narození, když mi byly necelé dva roky, tak si mě rodiče adoptovali. Neříkám, neměla jsem se u nich špatně, jezdili jsme na dovolené, tatka pro mě udělal první, poslední. S mamkou jsme ze začátku jakžtakš vycházeli, taky jsem nebyla svaté dítě, všichni jsme dělali nějaké ty problémy, ale postupně jsem cítila, že s mamkou ten vztah je prostě takový, že není prostě v pořádku. Proto jsem více tíhla k tatkoví, babičce a dědovi. Postupně jsem potom zjistila, že mamka údajně nemá ráda děti, tak se ke mně chovala, jak se ke mně chovala. Já jsem postupně poté začala kvůli mamce utíkat, byla jsem i v zimě přes noc venku, byla mi zima, ale v té době mi to nevadilo. Postupem času, jako už tatka věděl, proč jsem utíkala a tak. Jak říkám, u rodičů mi nebylo špatně. Své biologické rodiče do teď neznám a už ani po tom asi pátrat nebudu. Jelikož mamka jakože nemohla mít děti, tak jsem byla to jejich první. Tatka chtěl původně kluka, ale vzali si mě. S babičkou a dědou jsem jezdila do Ameriky k moři třeba na dva měsíce, protože babička tam má sestru, tak jsem jezdila za ní na dva měsíce. Babička, děda, tatka by pro mě udělali první poslední, jak říkám.

Vyprávěj mi o tvých prvních letech v dětském domově.

Je jasné, že když někam přijdeš jako nová, tak než si na tebe ty děcka, lidi zvyknou, ty než si na ně zvykneš, teď ještě ti vychovatelé jací budou, ze začátku to bylo takové těžké. Postupem času jsem se do toho dostávala a začala jsem se s dětmi bavit a víc je jakože poznávat, tety víc poznávat. Bylo mi už na přelomu 16 let, takže já jsem přišla, 2010 mám pocit 2010 nebo 2011. Ten důvod jsem, protože tenkrát, á jsem byla v Brně v tom diagnostáku, skrz to utíkání a ptali se mě, jestli bych se chtěla vrátit, no já jsem řekla, že jo, ale že mám strach, že budu zase utíkat. Tak mě ten asi jakoby ten diagnosták nabídl, nebo udělali, že bych šla do toho domova. Postupem času já jsem měla možnost jít domů, jenže maminka to pokazila, tak jsem zůstala v domově. Jezdila jsem na víkendy nebo na Vánoce, jenže mamka se ke mně chovala prostě hnusně. Já jsem se tolikrát těšila do domova, už jsem doma nechtěla být.

PŘÍLOHA P 2: UKÁZKA TRANSKRIPCE ROZHOVORU Č. 3

Mohla bys mi vyprávět, jaké bylo tvé dětství?

Jako v rodině? Pamatuji si, když mi byly zhruba tři, začalo to tím, že jsem to vše vnímala jako dítě. Takže pro mě byla maminka svatá a tatínek alkoholik. Pro mě byl tatínek zlý. Když nebyly peníze na alkohol, tak bylo zle. Takže policie na dennodenním pořádku, asi osmkrát do týdne telefon na polici, už mě znali, protože jsem vždy volala já. Řekla jsem jenom tady Kačenka, tatínek nás bije a už jeli, takže už věděli kde. S odstupem času se to stupňovalo, už nebyly peníze ani na jídlo, ani na alkohol, agresivita. Maminka nikdy nikde nepracovala, pro nás to bylo takové, já jsem to jako dítě nevnímala. Myslela jsem si, že je maminka hodná, že je nejlepší. Začali jsme si prostě tak jako s tatínkem nerozumět, já jsem se tatínka bála a maminka mi četla pohádky, takže jsem to vnímala, že je to všechno fajn. Když jsem se dostala do domova, to ti řeknu přesně, to bylo 18. 2. 2001, bylo úterý o půl 10 odpoledne, druhá hodina matematiky, byla jsem ve třetí třídě. Přišel pan ředitel a řekl, že si mám vzít všechny věci a počkat v šatně. Já jsem nevěděla co je to počkat v šatně, nebo sbalit všechny věci, já jsme si poskládala papuče na své místo, kde by měly být, posbírala jsem si pytlíček, všechno jsem si porovнала a nechala tam. Všechno jsem si nechala ve škole, nevěděla jsem co je to dětský domov. Nikdy se to kolem mě neřešilo. To bylo zajímavé, protože zrovna ten den jsme měli poprvé svačinu, měli jsme fruko a čokoládový koblížek, to si pamatuju a to jsou věci, které člověk nikdy nezapomene. Viděla jsem moji sestru, která vlastně byla taky v šatně a strašně na mě křičela, že musíme utéct, že se schováme na hřbitov a z toho hřbitova utečeme zpátky za maminkou. Já jsem nechápala proč. Potom jsem tetu, pro mě to byla vždycky teta, ale byla to sociální pracovníci a ta mi řekla, že teď momentálně pojedeme pryč, že si uděláme výlet. Já jsem to brala jako fajn. Já jedu. Mně neukápla ani slzička. Já jsem neplakala. Moje sestra začala hysterčit, že chce zpátky za maminkou, že se s ní chce rozloučit. Já jsem to takhle vůbec nevnímala. Mně to nevadilo, že jedu pryč, už jsem to tak jako dítě vnímala a odvezli nás do domova. Přijeli jsme tady na to parkoviště a já jsem se podívala na ten žlutý domeček se zahradou a byla jsem strašně šťastná. Já jsem byla veselá, řekla jsem si, tady chci bydlet, čistý domeček, čisté pokoje, čisté oblečení. Pro mě to dětství nabralo jiné obrátky. Ze špinavé vesnice, ze špinavého domu, kde nebylo jídlo, neměli jsme pokojíček, byli jsme špinavý, zanedbaní, podvyživení s modřinama. Pro mě byl tohle krásný nový začátek. Řekla jsem si, že tohle je to, co potřebuju. V domově bylo dětství ze začátku strašně fajn, potom když se člověk dostane do puberty, tak to všechno vnímá jinak.